МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

Ера 9 февраль 1961 шу
№ 12 (2533)
Мах 2 кеп.

СОВЕТСКИ IИЛМАН КЕРДА ТОЛАМ

ТАССА ХОАМ

Докхха дозал дола космически кемаш хьа а даь кийчдара йолча планага хьежжа, 1961-ча шера февраль бетта 4-ча дийнахьа Советски Союзе дукхха лагIаш долча дика тоаяьча ракета новкъостаца урагIъяхийтай говзаьца хьаяь еза Лаьттан спутник. Спутник урагIахьош йолча ракета тIеххьарча лагIа дозал ца лаьрхIача а, 6.483 килограмм еза я спутник. Конструкце элементай параметрашта тIахьожам бара радиотелеметрически системеи траекторни хувцамашта аппаратуреи оттаяьй спутника тIа. Из хьалхийцача участке а орбите гIолла дIахо из лелача хана а ерттIа болх беш хиннай спутника борта тIара ерригa аппаратура.

Лаьттарча измерительно-вычислительни комплекса новкъостаца юххьанца хьайицача хоамо тардалийтад спутника орбита ер параметраш йовза: гобоанкха ха 89.80 минут, перигея лакхал 223,5 километр, апогея лакхал 327,6 километр, орбита лостам 64 градуси 57 минути.

Орбита параметраш йистача хьанхаьчар лерхIаш хинначоа гарга да.

Спутник урагIйохийтача хана хьалхашка оттадаь хинна Iилман-технически декхараш кхоачашдаьд.

ССКП ЦК XXII-ЧА СЪЕЗДА СИЙНА

ДЕГО КЪОАБАЛ А ДАЬ

Грозненски района шурий совхозерча коллектива чIоагIа дукха везаш а лоархIаш а болхло ва Шарупов Митрофан. Цу коллективо массехказа болхлой комитета членалла хержа хиннав из, хIаьта укх тIеххьарча шерашка совхоза болхлой комитета председателал болх беш а ва нов. Шарупов. Массайолча хана дика кхоачашдора цо шийна партийни организаце тIадилла гIулакх.

Укх шера хиннача ССКП ЦК январски Пленумо яь решенеши цу Пленуме а Къилбаседа Кавказа юрта боахаме хьалха латтарий совещане а Н. С. Хрущева даь къамаьлаши Iома а даь коммуниста Шарупова лаьрхIар совхоза хьакхарч лелаеча ферме свинарал балха ваха.

Хьалха ше хиннача профсоюзни балхара мукъа а валийта, совхоза механизированни хьакхарч чукхоабача ферме свинарал балха вахийта дехаш письмо дахьийтад цо дукхаха йоаццаш ССКП грозненски райкоме.

— Аз дош лу сайна тIабилла болх дика чакхбаккха а, хIаьта укх шера март бетта денз кхаба а кхаьба хIаране дозал 90—100 килограмм хургдолаш 2500 хьакха паччахьалкхенна дIаяла а, яхаш язду Шарупова.

Цун дехар кхоачашдаьд райкомо. Кастта ше тIаийца декхар кхоачашде балха дIатIагIоргволаш ва Шарупов.

П. КОВАЛЬНОГОВ.

Декхараш кхоачашду газовикаша

Дика толамаш даьхад укх шера дIабахача январь бетта нефтегазови управленерча «Грознефтегаза» газовикаша. Попутни газ яккхара а из кхычахьа дIаяхийтара а семилетка кхоалагIча шера хьалхарча бетта план 128 процент кхоачашъяьй цар. Промыслера хьачуухача газах газови бензин даккхара паччахьалкхен план 118 процент кхоачашъяьй. Цу гIулакхо торо хилийтай химически промышленноста планал совгIа бIаьш тоннаш дукхагIа пайдане бедал—газови бензин дала. Ерригача нефтегазови управлене гIолла валови продукци арахецара план 120,5 процент кхоачашъяьй газовикаша.

Дукха балхаш даьд дIахо йодача хана мелови газ дукхагIа йоаккхаргйолаш. Магистральни газопроводашка гIолла бIаьш эзараш кубически метраш газ дIаухийт хIанз «Старогрознефть», «Сунжанефть», «Малгобекнефть» нефтепромыслови управленешка гIолла 10 эзар метр дIоахал дола газови турбаш яхкарах. Хьалха вIалла пайда а ца эцаш йоагаеш хинна итташ йолча мелови скважинашкара газ хIанз газови линех хьатехай. Цу гIулакхаша майрабаьхача газовикаша хьаллаьцад «Старогрознефть» НПУ мехкдаьттахоша даь кхайкарал. Шоаш тIаийца декхар сийленца кхоачашдеш хьабоагIа уж. Газовикаш дог тийша ба газ яккхара шера план 105 процент кхоачашъергхиларах.

Укх шера технологи эргаяккхарах, автоматизации механизации балха юкъейоалаярах торо хургья мехкдаьтта тазах планал совгIа 1750 тонн газбензин даккха. Къаьстта теркам тIабохийтаргба мехкдаьтта газах бензин юха къоастадара. ХIара кубометрах планал совгIа 3 грамм бензин юхакъестаде декхар тIаийцад газ чакхйоахараша. Цу гIулакхо торо хулийтаргья химически промышленноста итташ эзараш тоннаш планал совгIа дика бедал яла.

Укх шера къахьегама овсарле лакхъяраи арахецаш йолча продукцега дIабода мах лохбараи чIоагIа къовсам лоаттабе лаьрхIад «Грознефтегаз» НПУ къахьегамхоша. Масала, производствера технологи эргаяккхарах, къахьегам аттача баккхарах, керда техника юкъекхувларах вIаштIехьдаргда ер шу чакхдалалехьа планах йоагIачул 3 процент къахьегама овсарле лакхъе, продукцега дIабода мах лохлургба 2 процент.

Ер шу дикача толамашца чакхдаккхара доккхий декхараш латт нефтегазови управленерча новаторашта хьалхашка.

1961 шу чакхдалалехьа 215 эзар сом (къаьнача ахчанца) пайда баргбола 75-нел кIезигагIа йоацаш предложенеш балха юкъейоалае лаьрхIад рационализатораша.

ССКП XXII съезда сийна Краснодарерча газопромыслови управленецеи Бориславскерча газобензинови заводий управленецеи яхье яьнна «Грознефтегаза» коллектив дог тийша я ше хьалхара моттиг йоаккхаргхиларах.

Р. ТУРЛОВ.

БIаьстанга кийчлуш ба

Трактораштеи, комбайнаштеи, кхыйолча юрта боахама техниканеи дика а сиха а ремонт яь яккхара чIоагIа балхаш ду Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхоза механизатораша. Уж хIанзале 38 трактораи дукхагIа йолча юрта боахама инвентараи ремонт яь баьннаб. Из бехктокхамера болх массарел дикагIа лелабу цу совхоза 4-гIча отделенерча Бакаев Мухид бригадир волча тракторни бригаде. Из бригада йистеяьннай шоай ерригача юрта боахама техника ремонт яь. Царел тIехьайисаяц 6-гIча отделенера Беноев Мухьмад бригадир вола бригада а. Дукха механизатораш ба техникана ремонт еш чIоагIа къахьегаш. Царех ба шоай низ ца кхобеш балха нормаш тIеххоачашъеш бола слесараш Кучугуров Николай, Шамаев Сулейман. Иштта дика болх беш ба электросварщик Гадаев Абусалади, комбайнашта ремонт ю механик Токаев Шати. Производственни план 120—130 процент кхоачашъеш ба уж. Къаьстта белгалваьнна ва токарь Татаренко Константин. Шийна тIадилла гIулакх сийленца кхоачашдеш, производственни план 130—140 процент кхоачашъеш ва из.

Цхьабакъда, цу совхозе хIанз а я юрта боахама техникана ремонт яь йовланза бригадаш. Царех я №№ 1, 3 йола тракторни бригадаш. Укх лоаццача хана юкъера кхоачамбоацараш дIа а даьха чехкка йистебаккха беза механизатораша из лоархIамера болх.

Хургйолча вай хьамсарча парте XXII-гIча съезда сийна шоай ерригача техника чехкагIеи дикагIеи ремонт яь бовла лерхI совхоза механизатораша.

З. ГЕЛИСХАНОВ,
(тха кор.).

Консерваш дукхагIа кийчъергья

Доккхийча къахьегама толамашца накъа баха лаьрхIад Грозненски консервни комбината болхлоша парте XXII-ча съезда.

Лакхара социалистически декхараш тIаийцад цар укх шера: продукци арахецара 1961 шера план 25-ча декабре кхоачашъе, къахьегама овсарле 2 процент лакхъе, арахецача продукцега дIабода мах планал 30 эзар сом лохбе, 7 эзар сом пайда а луш йола 70 рационализаторски предложени балха юкъейоалае, электролитни цех шеръе, керда продукци арахеца, иштта кхыдараш а.

Комбината лабораторе заведующи Скрипкина Нина Алексеевна химикашцеи микробиологашцеи цхьана керда продукци арахецара рецепт кийчъеш я. Кха тIарча оалхазарех кийчъеш йола консерваш чам болаш а дукккхача шерашка талхаргйоацаш а кийчъе лерхI комбината болхлоша.

ХIара денна шерлуш латт коммунистически къахьегама ударникий цIи яккхара социалистически яхь комбината болхлошта юкъе. 200 совгIа болхлочо хIанзале яьккхай из сийлен цIи, хIаьта дIахо йодача хана кхы а дукхагIа а хургба уж.

Укх деношка комбината клубе коммунистически къахьегама ударникий собрани хиннай. «Балха тIехьависа саг хила йиш яц хьона юхе», аьнна чIоагIдаьд берригача болхлоша.

Шоай низ а хьинар а ца кходеш къахьегаш ба комбината берригa болхлой шоаш тIаийца декхараш сийленца кхоачашдара.

Н. ЛЕПОРИНСКИЙ.

Дика хьалкхеергья хьажкIаш

Шоай ерригача торонашка а хьежа «Ермоловский» совхоза хьажкIаш лелаераша лаьрхIар укх шера 1000 гектара тIа ялатийна лаьрхIа хьажкIаш дIае, хIара гектара тIара 45 центнер яккха. Уж а, иштта кхыдола а декхараш тIаийцад совхоза къахьегамхоша СОКП XXII-ча съезда сийна.

Совхоза дикагIа болча хьажкIаш лелаераша шо-шоаш тIаийцад лакхара социалистически декхараш. Звеньевой волча Додеев Махьмада ший новкъостаца Дошаев Лаьчийца лаьрхIад 89 гектар лаьттара гектара тIара 60 центнер хьажкIаш яха, хIаьта звеньевойс Межидов Iаьлас ший новкъостаца Мекев Мовлдеца 132 гектара тIа дIайийнача хьажкIех хIаране тIара 54 центнер хьажкIаш яха дош деннад.

Шоаш денна дош толамца кхоачашдара хIанззе а кхашка балхаш деш ба хьажкIаш лелаераш. Шоайла яхье баьннаб уж кхашка дукхагIа удобренеш яхкара. Звеньевойша дош деннад 20-ча марта 6600 тонн кхо кхашка дилла.

Къаьстта дукха кхо диллад Н. Сидельников звеньевой волча звено членаша. 910 тонн кхо кхашка дIадихьад цар.

Совхоза кулгалхоша кхашка моттигера удобренеш дIакхахьа йиъ автомашин, ялх тракторни тележка оттаяьй.

А. ЧЕРВОДАРОВ,
«Ермоловский» совхоза керттера агроном.

ДикагIбараш депутатий кандидаталла увттабу

ХIанз республикерча масса а моттигашка собранеш а еш, увттабеш латт районийн городскойн Советашка депутаталла харжара бола кандидаташ. Предприятешка, колхозашка, совхозашка, кхыча учрежденешка кандидаталла увттабу дикагIа бараш. Шоай дикагIа бола новкъостий кандидаталла оттабир укх деношка хиннача собране Грознерча соттаяь мебель еча фабрике болхлоша. Фабрика берригача болхлошта юкъе дика къахьегарца а тIехьабисарашта чIоагIа новкъостал дарца а йовзаш я станочница Яндиева Марем, аьлар собране къамаьл даьча фабрика болхлочо нов. Попова, аз дех из Сталински районни Совета депутаталла харжара кандидат оттаяр. Лоаццача хана станочница говзал а Iомаяь фабрике хьалхле лелаеш хьайоагIа Марем.

Цу собране депутаталла харжа кандидаташ оттабир фабрика болхло Абубакаров Дукнии директор Ибрагимов Абдул-ВохIиби.

* * *

Сона бакъахьа хетт вай дикагIа йола болхло—крановщица Канаткина Наталья Грозненски городской Совета депутаталла харжа кандидат оттайича, аьлар укх деношка хиннача «Красный молот» завода № 14 йолча цеха болхлой собране ше къамаьл деш цу цеха токара нов. Каустова. Завода болхлошта дика йовз нов. Канаткина. Собране вIашагIкхийттараша цаI санна берригаш раьза а хинна городской Совета депутаталла харжа оттабир цу цеха болхло Дегтева Тамареи завода директор нов. Колесникови.

Тхо дог тийша да, аьлар собране къамаьл даьча мастера нов. Дьяченкоси сверловщика нов. Комаровеи, тахан вай кандидаталла оттабеча новкъосташа шоашта тIадилла декхар толамца кхоачашдергхиларах. Моттигерча Советашка депутаташ харжара кандидаталла увттабу завода кхыча цехашкара а дикагIа бола болхлой.

КЪИЛБАСЕДА КАВКАЗА ЮРТА БОАХАМА ПРОДУКТАШ ДУКХАГIА ЯХАРА ТОРОНЕХ БИЗЗА ПАЙДА ЭЦА

Къилбаседа Кавказа юрта боахама дикагIа болча болхлой совещане нов. Н. С. Хрущева 1961 шера 1 феврале даь къамаьл

Новкъостий!

Мукъаба сона Советски Союза Коммунистически партеи Советски правительстваи цIерах шуга, юрта боахама дикагIа болча болхлошка, хIаьта шуга гIолла Къилбаседа Кавказа берригача къахьегамхошка моаршал хатта. (**ЧIоагIа тIоараш тох**).

ДIахо а юрта боахама продукташ дукхагIа яха аьнна вай парте Центральни Комитета январски Пленумо оттадаь доккхий декхараш дикагIа мишта кхоачашдергда дувца гулденнад шо укх совещане. Уж декхараш кхоачашдеча боккхача лоархIама гIулакх де декхарийла я Къилбаседа Кавказа колхозаши совхозаши.

Къилбаседа Кавказ ялат, дулх, тха, шура, баьца даараш, сомаш, комсаш яхара йоккха район я. Долла хIама дика хьахул шунцига, нагахь санна ханнахьа дIа а дуйя, дIадийначоа гIулакх а дойя. Къаьстта дика рузкъа да укхаза. Нагахь санна йолаш йолча торонех кхетамца пайда эце, тIаккха Къилбаседа Кавказ ялат, дулх, шура, тха, сомаш, комсаш, кхыйола продукташ йоаха фабрика я.

Укхаза къамаьлаш дир юрта боахама дуккхача дикагIа болча болхлоша. Шоай Iалаьмате дика опыт вIаши йовзийтар цар, шоай гIулакхашца дIахьекхар мехка фу долалургда Кубанага, Донага, Ставрополега, Къилбаседа Кавказа автономни республикашкеи автономни областашкеи. Цхьабакъда, шун Iалаьмате бIаьхий торонаш хIанз а кхоачам хилалал пайда эцаш яц.

Къилбаседа Кавказ — Российски Федераце боккха лоархIам бола район я. Шоана ма хой ССКП ЦК-а Пленуме Российски Федераце краяйи автономни республикайи, царца Къилбаседа Кавказ а йолаш, партийни а советски а организацешта цIенхаштта критика яьлга, юрта боахама хьалхле лелаеча цар кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш. Критика йир ССКП ЦК-а РСФСР-а Бюро балха а. Российски Федераце ялат доаккхаши хьайбай боахам дегIабоалабеши леладу гIулакхаш кхоачамбоацаш хилар дийцар. Из критика Iалаьмате чIоагIа нийса я. ЛоархIам боллаш дукхагIа ялат, дулх, шура, кхыйола продукташ йоахалургья республикага.

Хьажал шо, мишта аренаш я, мишта лаьтташ да!

Балтийски фордагара Тихи океанага кхаччалца дукха дика лаьтташ да Российски Федераце, йоах Н. С. Хрущева. Цар тIа дIадийнар дика хьувкъаргда, цу лаьтташка дукха хьайбаех йоала продукташ йоахаргья. Цхьабакъда, массанахьа-м эцац цу лаьттаех пайда. Данне а ла йиш йолаш дац республика дуккхача краяшкеи областашкеи укх тIехьарча хана юрта боахама беш бола теркам лаьгIбар. Юрта боахама дукха тайпа продукташ кIезигагIа йоах, къаьстта хьайбаех йоалараш а йолаш.

ССКП ЦК-а Российски Федераце Бюроси Министрий Советои цу гIулакха къаьстта уйла е еза. Республика краяши областаши болх тоабе а эргабаккха а безаш я.

Къоалам бе а белла, лархIа деза кхоачамаши торонаши. Ялатийца ше Iалашъяь ца Iеш, совъяллал хургйолаш дулхаца, шурийца, кхыйолча продукташца ше Iалашъе могаргдолаш я Российски Федераци. Аз кIезигагIа дувцаргда сомех, комсех, дукхагIа дувцаргда ялат, дулх, шура йоаккхилга. Аз дувцар нийса кхетаделаш. Бакъда, вай дукхагIа баха беза сомаши комсаши. Цхьабакъда, мехка эггара дукхагIа деза ялат, дулх, шура, хIана аьлча уж кертера продукташ я.

Укх шера Российски Федераце паччахьалкхенга дохка деза 2 миллиарди 100 миллиони — 2 миллиарди 200 миллиони пунт ялат. Уж декхараш кхоачашде, оаш новкъостий, дика болх бе беза. Къилбаседа Кавказа ерригача районаша шоашкара доагIа дакъа лаца деза из задани кхоачашъяра. Юрта боахам лакхбара тIехь лоаттабу къовсам мелбалийтача Къилбаседа Кавказа краяй, областий, автономни областий партийнии советскии организацей цхьаболча кулгалхошта критика ю Н. С. Хрущева.

ЛерттIа лархIа йиш йолаш дий Кубана, Доно, Къилбаседа Кавказа кхыйолча районаша укх тIеххьарча хана паччахьалкхенга ялат дохкилга лакх ца дарал совгIа, лохдаь хилар.

ХьажкIаш йохкилга чIоагIа лакхдаь дий-теш цу районаша? Даьдац. 1960 шера Ростовски областо 5 миллион пунти Краснодарски края 31 миллион пунти мара хьажкIаш ехкаяц паччахьалкхенга. Цар йохка йиш йолчоа юхе уж чIоагIа кIезига я. Иштта мегаргдац, новкъостий, яхаш белгалдоах Н. С. Хрущева.

Къилбаседа Кавказа дуккхача районашка геттара кIезига хьувкъаю хьажкIаш. 1960 шера гектара тIара фуалъяьха хьажкIаш яьхай: Ростовски областе — 11,5 центнер, Ставропольски крае — 16,6 центнер, Краснодарски крае — 27,8 центнер, Дагестански АССР — 12,7 центнер, Нохч-ГIалгIай АССР — 22 центнер, Къилбаседа-ХIирий АССР — 22,8 центнер.

ХIаьта Кабардино-Балкарски АССР-о дерригача лаьттара гектара тIара 37,5 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай. (**ТIоараш тох**).

Кхыча районашка кIезига хIана хьувкъийт хьажкIаш? Кертера бахьан да дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хьажкIаш во дIаювш хилари царна во гIулакх лоаттадари. Фуд гектара тIара 11 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай яхилга? Дика болх бича, кIезига-дукха а лерттIа хьалаш а хилча, иштта кIезига хьийкъа Iергьяц хьажкIаш.

Бокхьалдар аьлча, ховш ма дий 70Х70 сантиметр квадраташ хилча, кхай тIа 20 эзар бIы хургхилар. Нагахь санна хIара бIена чу цаI—шиъ гIад хилча, тIаккха гектара тIа 30 эзар баьцовгIа хургья.

Цхьан гIадах цхьа хьажкIа летача, цу хьажкIах 100 грамм фуалъяьха хьажкIаш яьлча, гектара тIара 30 центнер фуалъяьха хьажкIаш яргьяр. Уж я кIезигагIа хьийкъача а хьахургйола хьажкIаш. ГIадах ши хьажкIа летача цунга хьежжа гектара тIара 60 центнер фуалъяьха хьажкIаш яргьяр. ХIаьта, нагахь санна, хьажкIах бIаь а йоацаш ши бIаь грамм яьлча тIаккха, гектара тIара 120 центнер фуалъяьха хьажкIаш яргьяр. Иштта хьувкъа а хьувкъийт хьажкIаш юрта боахама дикагIа болча болхлоша.

ССКП ЦК-а нийса яздьдар ставропольски механизатораша нн. Денисенко, Транько, Полуяна, Григорьева къа а ца хьегаш фаьлга тIа ювцача тайпара хьажкIаш хьахургьяц, яхаш. Даьссача хабарашца хьажкIаш мога а еш, уж хьалкхеяра гIулакха зе деш нах а ба вай. Даьсса дешаш дезац, болх бе беза, яхаш яздора механизатораша. Дика аьннад!

Нагахь санна гIулакх лерттIа хьаллоаце, нах дика оарцагIбоахе, хьажкIаш а кхыйола культураш а лелаяра дукхагIа теркам тIабохийте, тIаккха вай чIоагIа хьувкъаергья уж. ССКП ЦК-а январски Пленумо Российски Федераце юрта боахама къахьегамхой тIахьийхар ши миллион гектар хулача лаьттара гектара тIара 50 центнер яккхара.

Къилбаседа Кавказе Iалаьмате йоккхий торонаш я иштта хьажкIаш хьувкъийта. Колхозашкеи совхозашкеи дика болх беча, бIаьш болча наха 50—60 а кхы дукхагIа а центнер фуалъяьха хьажкIаш йоах гектара тIара.

1960 шера Къилбаседа-ХIирий республика Кировски района Сталина цIерахча колхоза звеньевойс нов. Албегова 30 гектар хулача лаьттара гектара тIара 150 центнер хьажкIаш яьхар. Укхаза вий нов. Албегов?

Йист хул. Укхаза ва, президиуме ва из.

Н. С. Хрущев. Моаршал хоат аз хьога. (**ТIоараш тох**). Нов. Албегова юккъера лаьрхIача гектара тIара яьхай Ростовски областе 13 гектара тIара яьхараш миссел хьажкIаш. (Нов. Албегова Н. С. Хрущевна дIа тIа а ваха, цунга ши хьажкIа дIалу).

Новкъостий, хьажалаш, мишта хьажкIаш я, кхаь дюйма снаряд санна а йолаш! Дошу хьадаьд саго! (**ТIоараш тох**).

Нохч-ГIалгIай республикерча «Октябра 40 шу» яхача совхоза звеньевая йолча нов. Кусиевас 30 гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 108,5 центнер йоаккхаш фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Кабардино-Балкарски автономни республикерча Ленина цIерахча колхозо (колхоза председатель нов. Торчоков, Социалистически Къахьегама Турпал) 800 гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 82,3 центнер йоаккхаш фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Краснодарски края Кореновски района Кирова цIерахча колхозерча комплексни бригада бригадиро нов. Гришина 112 гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 77,5 центнер йоаккхаш фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Юрта боахаме хьалха латтача вокхар цIераш яха торо яц са. Геттара дукха ба уж. ХьажкIий а кхыча юртбоахама культурай а лакха хьувкъамаш дахарга бода никъ хьокх цар. (**ТIоараш тох**). Цхьабакъда, дукха моттигаш я хьажкIаш кхеяра и тайпара йоахкo ца еш.

Украина Компарте ЦК Пленуме аз критика йир украинцашта, йоах Н. С. Хрущева, дIайийнача хьажкIашта доал во дарах. Кхы дикагIа латтац гIулакх Къилбаседа Кавказе а. Ераш да цхьадола бакъдараш. ДIадахача шера хьажкIаш дIайийна 1 миллиони 62 эзари гектар лаьтта дар Ростовски областерча колхозийи совхозийи. ХьажкIа бетташ хьахилале хьекха а мошача доакъарийна лаьрхIа чуийца а хьажкIаш 657 эзар гектар я, е 62 процент. Краснодарски крае дIайийнар 721 эзар гектар хьажкIаш, бетташ хьахилалехьеи мошача доакъарийна лаьрхIа хьекхай 238 эзар гектар, е 33 процент; Нохч-ГIалгIай АССР-е дIайийнача 90 эзар гектар йолча хьажкIех бетташ хьахилалехьеи мошача доакъарийна лаьрхIаи хьекхай 42 эзар гектар, е 47 процент.

Фуд цунах хьахиннар, масала, Ростовски областе. ХьалхатIа дийццача тайпара, 665 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 79 центнер йоаккхаш моша доакъар даьккхад ростовчанаша. Нагахьа санна цу лаьттара 25 центнер яьккха а хIара гектара тIара фуалъяьха хьажкIаш яьха хиннаяларе, бIаь миллион пунт совгIа ялат хургдар из! ДIалархIал оаш, новкъостий, мелла дулх даккха йиш хургьяр областе цу доакъара чотах.

Дукха къахьийгад колхозашеи совхозашеи — лаьтта аьхад, дIадийнад. Къахьийгад, цхьабакъда, гIулакх лерттIа чакхдаьккхадац. Иштта лелабе мегаргба боахам? Цунах де доагIаш дола соцамаш оаш дергда аьнна хет сона, новкъостий.

Ялат дукхагIа даккхар — из юрта боахам дегIабоалабара долча керттерча дешаех цаI да. Шоана хов, 1961 шеррехье а 3 миллиарди 644 миллиони пунт — 3 миллиарди 844 миллиони пунт ялат мехка кийчде аьнна парте Центральни Комитета Пленумо декхар оттадаьлга. Из дика кхоачашдуларгдолаш декхар да. Цхьабакъда, из кхоачашдара низ тIабахийтта болх бе беза хIара районе, областе, республике. Шугара, Къилбаседа Кавказа юрта боахама болхлошкара, къаьстта дукхагIа доагIа!

Краяйи областейи кулгалхоша даьча къамаьлашка йийцар 1961 шера Къилбаседа Кавказа районаша паччахьалкхенга дохка дезача ялата цифраш.

Краснодарски края декхар тIаийцад паччахьалкхенга 150 миллион пунт ялат дохка аьнна, Ставропольски края — 125 миллион пунт, Ростовски областа — 140 миллион пунт, Кабардино-Балкарски АССР — 8 миллиони 200 эзари пунт, Дагестански АССР — 4 миллиони 500 эзари пунт, Къилбаседа-ХIирий АССР — 6 миллион пунт, Нохч-ГIалгIай АССР — 7 миллиони 500 эзари пунт. Къилбаседа Кавказа ерригача районаша 450 миллион пунт ялат дохка лаьрхIад паччахьалкхенга. Уж кхоачашъюларгйолаш цифраш я. Нагахьа санна оаш дика болх бойя, кхы дукхагIа а даккха йиш я. ДагадохийтаргДа аз шоана, Къилбаседа Кавказа цу районаша 1958 шера 428 миллион пунт ялат паччахьалкхенга дехка хилар.

Новкъостий! ЧIоагIа лоархIамера цхьа дош оттаде безам бар са. Дувцар да городаши промышленни центраши кердача шурийца дикагIа мишта Iалашъергьяр-хьогI яха дош. Шоана хов, укх тIеххьарча шерашка парте гIулакхаш чакхдахар бахьан долаш мехка йоаккхаш а эцаш а йола шура дуккха а дукхагIа хиннаlга. Кхоачамба, масала, укх тайпара цифраш йоалайича. 1953 шера кийчъяьяр 10 миллиони 600 эзари тонн шура, хIаьта соахка паччахьалкхено ийцай 26 миллион тоннал совгIа шура, е шоззеи ахаззеи дукхагIа.

Шура дукхагIа яккхарцеи кийчъярцеи дувзаденна чIоагIа тоаденнад шуреи шурий продукташи йохкара гIулакх. 1953 шерарчул дуккха а дукхагIа ий а ю, яа а ю шура городашкарча къахьегамхоша. Из дика да, цо вай гIаддуг.

Цхьабакъда, хIанз йолаш йола городаш кердача шурийца Iалашъяра порядках цIенхаштта кхоачамбоацараш доахк. Товарни шура йоахилга дуккхача колхозашкеи совхозашкеи дIа-юха декъаденна да. Халонаш духьала Iувттал городашка шура дIакхухьача хана, гаьна кхаьха езаш хул из. Шурий боахамаш дIа-юха декъаденна хиларо новкъарле ю фермашка механизаци юкъеяккхара, къаьстта а доахан механически деттараи доакъараш кийчдараи. Из бахьан долаш дуккхача колхозашкеи совхозашкеи шура яккхарга дIабода мах лакха латт.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа.)

САМАРКАНДСКИ ОБЛАСТЕ ЯЛАТ ДIАДУВШ ЛАТТ

Вай мехка къилбаседе а центральни областашка а чIоагIа шелал латт, хIаьта Узбекски ССР къулбехье дIадоладаьд кхашкара балхаш.

Сурта тIа: Самаркандски областерча «Ударник» яхача совхозе мукх дIабувш латт. ХIара денна 65—70 гектара тIа вIашагIъехкача йиъ сеялкаца мукх дIабув тракториста Вагнера Густава.

А. Кузьменко сурт.

ТАСС фотохроника.

Н. С. ХРУЩЕВА къамаьлах дӀахододар

Къаьстта белгалдаккха дезаш гӀулакх да йокъал уттача къулбехьен районашкарча городашта гонахьарча колхозашеи совхозашеи хий ца дехкача лаьтташка хӀанз доакъарий база деӀахкувлаш хилар. Цудухьа доакъарий культурай, къаьстта а доакъарий керттерча культура — хьажкӀий хьувкъам цхьаццайолча хана тешаме хилац. Цу тайппара, доакъараш кийчдара гӀулакх, хӀаьта долче шурийца городаш Ӏалашъелга а, дукхача районашка цхьаццайолча хана климатически хьалех тийша да.

Цудухьа овлангара денз хувцанза яргӀоацаш хул городаш шурийца Ӏалашъяра система, моллагӀа хьалаш дале а городашкарча къахьегамхошта эшшача боараме керда шура хургйолаш чӀоаггӀача ларда тӀа яккха еза из.

Н. С. Хрущева ший къамаьла юкъе долчча бесса дувц чакхдаьхача городашка бахача наха бизза кхоачамбалла керда шура хилийтара декхар кхоачашдергдолаш дола гӀулакхаш. Городаштеи промышленни центраштеи гонахьа духхьал шура йоахаргйола къаьстта совхозаш вӀашагӀйохкха еза е колхозаш къоастае еза, цар лаьтташка силоса лаьрхӀа хьажкӀаш кхеяра хиш дехка боахам вӀашагӀболларгболаш, йоах Н. С. Хрущева.

Гучох, тайп-тайпарча городий партийнии советскии организацеша лоархӀамаш де мег, духхьал шура яхаьнна вӀашагӀъехкача колхозашкеи совхозашкеи мелла шура яккха езаргъяр-хьогӀ бахача наха кхоачам бара, яхаш. Городаш тайп-тайпара я вай, хьалаш массанахьа а цхьатарра дац.

Мелла шура эшаргья миллион наха лаьрхӀача? Медицински Ӏилмай Академерча кхачан института даннех, шера цхьан сага 184 килограмм керда шура эш, е дийнахьа цхьан сата 0,5 литр. Из дика боарам ба аьнна хет сона, йоах Н. С. Хрущева. 1 миллион сага шера эш 184 эзар тонн шура, е цхьан дийнахьа 500 тонн.

Иззал шура яккхара 61 эзар етт хила беза, юкъера лаьрхӀача шера 3 эзар килограмм товарни шура а луш.

184 эзар тонн шура яккхара 221 эзар тонн кормовой единица эшаргья (1 килограмм шура яккхарга дӀайода 1,2 кормовой единица). 221 эзар кормовой единица—из я хьажкӀаш а йоахкаш долча гӀадамий силоса 844 эзар тонн. Цхьан гектара тӀара хьажкӀаш а йоахкаш 700 центнер гӀадамаш доалаш хуле, лакхехьа дийцар миссел доакъар даккхара дӀае езаргья 13—14 эзар гектар хьажкӀаш.

ХӀаьта, нагахьа санна 500 эзар сага лоархӀам бича, из укх тайпара хургба: шера эшаргья 92 эзар тонн, е цхьан дийнахьа 250 тонн; иззал шура а йоаккхаш 30,5 эзар етт хила беза; цхьан гектара тӀара из 700 центнер моша хьажкӀаш а тӀехьа гӀад даргдолаш 6—7 эзар гектар хьажкӀаш дӀае езаргья.

Ростов-на-Дону яхача города балхах масал а доаладеш, новкъоста Н. С. Хрущева хьахьокх шурий боахама йола чӀоагӀа база вӀашагӀа мишта йоллалургья а городе баха нах кердача шурийца Ӏалашбара декхар мишта кхоачашдуларгда а.

640 эзар саг вах хӀанз Ростов-на-Дону.

Лакхехьа йийцача нормашка хьежача, городе бахача берригача наха дийнахьа 325 тонн шура эш, хӀаьта шера лаьрхӀача 118 эзар тонн шура эшаргья. Иззал шура яккхара 40 эзар етт хила беза, юкъера лаьрхӀача шера 3 эзар килограмм шура а луш.

Мелла доакъар эшаргда 118 эзар тонн шура яккхара? 142 эзар тонн кормовой единица эшаргья. Ховш да, томараш тӀехь хьажкӀаш а увш йола 4 килограмм хьажкӀий силос цхьан кормовой единицана нийсса хилар. ХьажкӀий чотах 142 эзар кормовой единица яккхара 568 эзар тонн хьажкӀий силос хила еза.

Иззал хьажкӀий силос яккха йиш я, нагахьа санна хиш дехкача лаьтташка 8—10 эзар гектар хьажкӀаш дӀа а юйя, цхьан гектара тӀара 700 центнер моша хьажкӀаш а гӀадамий силос а йолле.

Цу тайппара, 40 колхози совхози хила еза хӀаране эзар етт а болаш. ХӀара совхозо е колхозо хиш дехкаргдолча лаьтта силоса лаьрхӀа дӀаювргья 200—250 гектар хьажкӀаш, хӀаьта иштта эшшача боараме кхыйола доакъарий культураш а.

Хиш дехкача лаьттан цхьан гектара тӀара 700 центнер хьажкӀаш яхар, йиш йолчул а кӀезигагӀа хет сона. Юрта боахаме хьалха латтачар хиш ца дехкача лаьташкара а боаккх иззал хьувкъам. ХӀаьта, хиш дехкача лаьттай цхьан гектара тӀара эзар а кхы совгӀа а центнер хьажкӀаш йоах дукхахчар. Ӏалальмате дика лаьтташ да шун дараш. Малх шортта ба шугахьа. Фу хул гектара тӀара 700 центнер хьажкӀаш яьхача? Цох хул 145 центнер шура е 6 центнер даьтта.

Гектара тӀара 200—250 центнер хьажкӀаш яха лерхӀ оаш хӀанз. Гучох, хиш ца дехкача, йоачаш кӀезига хулача малхбоалехьарча районашкарча лаьтташ тӀара кхы ца яха а мег оаш. Цхьабакъда, цо-м хиш дехкача лаьтташка хьажкӀаш дӀаер гӀойленагӀа долга хьа мара хьокхац. Хьувкъарга диллача хий дехкача лаьттан цхьан гектара тӀа дӀайийна хьажкӀаш хий ца дехкача йийнача хьажкӀий 3—4 гектара нийсса я.

Шоана магарра, новкъостий, еррита хьажкӀаш цхьаннахьа дӀаер, лаьтташ харжар, хиш дехка системаш яхкар, чӀоагӀбенна шурий боахам лелабар гӀойленагӀа да.

Хиш дехка мегаргдола лаьтташ долий-теш шун Ростова юхе?

Укхаза къамаьл дир профессора Б. А. Шумакова — хиш дехкара гӀулакха волча специалиста. Хиш дехкаргдолча кхашка хьажкӀаш дӀаера лаьтташ мичара лохаргда яха дош дувца веннавар со. Нов. Шумакова аттача даьккхар са гӀулакх. Цо дийцар Къилбаседа Кавказе хиш дехкара гӀулакх деӀадоаладара долча торонех. Цо къамаьл деча хана аз хаьттар: Ростова гонахьара хиш дехка дыка лаьтташ корадоагӀаргдий? Цо жоп делар: дика корадоагӀаргда, аьнна кхыметтел цифра ций а яьккхар: итт эзар гектар. Соца цхьана жоп дала дезаргда хьа, нов. Шумаков: хиш дехка лаьтташ лахара хьалхара а жоп лургда, хӀаьта гӀулакх вӀаштӀехьдаккхара хьалхара оехктокхам оаха тхоашта хьатӀаэцаргда. (Залера нах хьов, тӀоараш тох).

Хиш дехка боахам вӀаштӀехьбаккхара мелла ха эшаргья — цхьа шу е ши шу—из хӀанз къоастаде хала да. Цхьаоакъда, хиш дехка боахам цхьан шера вӀаштӀехьбаккха шоана моге, из дика хургда. Республиканскии областнойи организацей уж долла хӀамаш Ӏомаде а цар лоархӀам бе а безаргба. Профессорца Шумаковцеи кхыча ирригаторашцеи дага а даьле, царца уйла е оаш, балхаш дикагӀа мишта вӀаштӀехьдоахаргда хьажа шо. Цу гӀулакха хӀанз долаш долча хиш дехкача лаьттаех пайда ийцача мегаргбацар-хьогӀ, цо сихагӀа кхоачашдаитаргдар тӀалатта декхар.

Шура йоахаргйола боахамаш къаьстта вӀашагӀдехкаргдолаш хиларах, цар дарегӀа продукци ялара мел өшар де деза. Массайола моттиг механизированни, электрифицированни хургйолаш, доахан деттилга, кхийш шенделга, доакъараш кийчделга а уж дӀадехкилга а—долла хӀама машинашца дергдолаш дика коровникаш хьалъе еза. ТӀаккха вӀаштӀехьдаргда къахьегама овсарле лакхъе а шура яккхарга дӀабода мах лохбе а.

Шурий боахамаш дохкача хана дика уйла а яь харжа еза уж хьалдергдола моттигаш, доакъараш хьатӀаувзаши кхо кхашка дӀаккхухьаши ахча а къахьегам а кӀезигагӀа доаде дезаргдолаш.

ТӀехъяьнна йоккхий совхозаш ехка гӀерта дезац. Боахам сов боккха хилар, къаьстта а чӀоагӀа деӀаухаш бола шура луш долча доахана боахам хилча, цхьаццайолча хана гӀойле йолаш дац. Доакъар гаьннара дӀаккхахьа дезаш а кхо гаьнна дӀакхахьа дезаш а хул. Из кхом беш дац. Мадарра аьлча цу дерригане а дика хьисап де деза оаш.

Новкъостий, гучох, ССКП ЦК Президиумо а СССР Министрий Совето а из дош дувцарг а да, йоккхийча городаштеи промышленни центраштеи гонахьа хиш дехка лаьтташ а долаш дола дукха шурий боахамаш дахкара предложенеш кийчъелга республикашта тӀа а дулларгда. ТӀаккха шурийцеи даьттацеи тешшаме Ӏалашбе йиш хургья къахьегамхой.

Цкъа-дале, шура иерашта гаргагӀа а хулийтаргья вай, шозлагӀа-дале, хиш дехкари доакъарий чӀоагӀа база хилари бахьан долаш продуктивность лакха йолча шура луча хьайбай боахам а булларгба.

Цу гӀулакхага дӀадахийта ахча, геттара сиха юхаметтаоттаргда.

Йокъал йолча зонерча хьалашка хьежжа шурий боахамаш дахкарах дола лоархӀамаш дийцар аз. Цхьабакъда, гучох, из болх кхыча городашка а бергба, цу даькъе кхоачамхиллал тӀоадал йолча зонера яраш а йолаш йолча. Бакъда, хьажкӀаши кхыйола доакъарий культураши хьувкъарга, доахана продуктивностага диллача цигара лоархӀамаш кхы тайпа хургда. Моттигерча хьалашка хьежжа де деза из.

ДӀахо Н. С. Хрущева дувц Къилбаседа Кавказа колхозийи совхозийи дулх дукхагӀа даккхара долча доккхийча кхоачамий хьакъехьа. Цу тайпарча кхоачамех цаӀ ба шекар деча заводашка доахан кхабар. Укх тӀеххьарча шерашка Кубане хьалъяьй шекар ду 13 керда завод. Шекар доаккхача свеклай миллионаш центнераш чакхйоах цар, дукха жом ба царга.

Мишта хет шоана, новкъостий, йоах Н. С. Хрущева совещане дакъа лоацаш барашка, гӀойленагӀа малагӀа да—доахан долча жом тӀабахьар да е жом болча шерч тӀадигар да?

Йист хул. Жом болча шерч тӀадигар да.

Н. С. Хрущев. Сона а иштта хет из. Жом кхахьар—хий кхахьар да. Шекар деча заводашта юхе доахан лоаттаде моттигаш хьалйича бакъахьа хила мегар, жом механизмашца хьа а хецаргболаш, доаханна дӀа а тергболаш. Ӏалальмате дарегӀа дулх хургдар цунах. Доахан кхабара геттара йоккхий торонаш йолаш я шекар ду заводаш, хӀаьта цу торонех пайда эца а беза.

Шекар доаккха свекла луш йолча колхозашта а цхьан тайпара гӀойле хургйола гӀулакх дича бакъахьа хет сона. ДӀаеннача свеклай дукхалгакӀезигалга хьежжа шекар деча заводашка шоай доахан кхаба царна бокъо елча бакъахьа хила мегар.

Йист хул. Бакъахьа да.

Н. С. Хрущев. Коа тӀара оалхазараш леладара хьакъехьа къамаьл де дийзад са. Из боахама дакъа боккха лоархӀам болаш да ерригача районашта. Из къаьстта боккха лоархӀам болаш да оалхазараш леладара натгахьа мара ца хулаш дола дика хьалаш долаш йолча Къилбаседа Кавказа. Укхаза ва нов. Колесников— парте Каневски райкома секретарь. ЛадийгӀад аз ССКП ЦК Пленуме цо даьча къамаьлага. Цу районо даьха толамаш шоана довзаш да. Соахка 3 эзар совгӀа тонн оалхазарий дулх дехкад цо пачхаьлкхенга, дукхагӀча даькъе боабашка дулх а долаш. Оалхазараш леладара шунчул кхы дикагӀа моттиг мичахьа я хац сона, новкъостий. Кубань, Дон, Форда йистера Кубана моттигаш, Дона Ӏамарч, Дон даьржа моттигаш—йоккха паргӀато я укхаза нек деча оалхазараш...

Каневски района колхозашеи совхозашеи доккхий толамаш доаха хьалхара шу дац. ХӀаьта а цар опыт Къилбаседа Кавказе шерра юкъейоалаеш яц. Фу болх ба из? Гучох, наха хӀанз а кхетадаьдац оалхазараш леладар мелла боккхача лоархӀаме да, пайданагӀа долча тайпара уж леладе Ӏемабац уж. Оалхазараш леладара гӀулакхага хьажа беза партийнии советскии организацей кулгалхой. Оалхазараш леладара говзагӀа бола нах а леха, уж бахийта биьзача мег колхозашкеи совхозашкеи оалхазараш леладе.

Бакъда, хий кӀезига долча районашка москалаш, котамаш йолае еза, кӀоригаш—бройлераш кхее еза. Из чӀоагӀа пайдане да. Киеве айса цу хьакъехьа къамаьл деш хьайда лоархӀамаш доаладир аз.

ЧӀоагӀа уйла тӀаяхийта ладийгӀар вай массане а Краснодарски края Каневски района М. И. Калинина цӀерахча колхозе звеньевая йолча Вера Ивановна Кутиловас даьча къамаьлага. Дош лу Вера Ивановнайна, аьнна хьакхайкадича, дукхача наха хийтта хургда опыт йола колхозница, йоккха саг я-кх из трибуне хьалтӀаяргьяр, аьнна, хӀаьта вайна бӀаргаяйнар Вера Ивановна а йоацаш, Вера е Верочка яр. (Залера нах хьов). Шийх Вера Ивановна аьлча охь хеташ йола ха я цун яр хӀанз а. Сихъяла езац, кхуврга цун шийх Вера Ивановна яхаргдолча ханага кхача. Вай массане а доккхал ду Верайна а цун новкъосташта а доккхий хӀамаш карагӀдаларах. Кутилова Верай звеноцарча хӀара саго 11,4 тонн боабашка дулх даьккхад! (ТӀоараш тох).

Къилбаседа Кавказа районашта пайдана да, йоах Н. С. Хрущева, даьгӀенех нийса пайда эцаргболаш дола гӀулакх вӀаштӀехьдаккхар. Ювцараш я Ӏаьржа лаьтташ оалаш долча лаьтташкара Ӏай жа доажадеш йола даьгӀенаш. Вайна новкъа дале а, хӀанзалца, хӀара Ӏай хӀана довц аьнна дукха жа дов цига. Ӏаьржача лаьтташка порядок оттае еза ха хьакхаьчай юххера а. Нагахьа санна ша билла а кхыйола хала ха отта а болх хуле хьайбаш кхаба йиш хургйолаш доакъарий кхоачамаш Ӏалашданза даргдац.

Ӏаьржача лаьттай районе зем боахаргбола система оттае еза, хьалхахагӀе а хайта деза колхозаштеи совхозаштеи хала ха оттаргйолга. Хаоттам во хилар бахьан долаш жа довлга массаза ший Ӏаьдал долаш а хиланза дардоацаш а хӀама дац. ДукхагӀча хана цун бахьан болх лерттӀа вӀаштӀехьа ца баккхар да.

Терко е эзаш да Нохч-ГӀалгӀай, Дагестана, Кабардино-Балкарски, кхыча республикашкарча лоаман даьгӀений хьакъехьара дош а. Дукхачар дийцар укхаза лоаман даьгӀений берката хьакъехьа. Колхозаштеи совхозаштеи новкъостал де деза дулх дукхагӀа даккхара болча цу боккхача кхоачамах пайда эцара.

Хьайбашта доакъараш дукхагӀа дахара дешаш дувц Н. С. Хрущева дӀахо.

Къилбаседа Кавказа, къаьстта а Краснодарски края болхлошта боккха кхоачам ба, йоах цо, шозлагӀа хӀамаш дӀаера. Цхьан шера шозза дӀае йиш я укхаза хӀамаш. Хьалха ювраш — гурахьа був мукх, горох, кхыметтел гурахьа дув кӀа. Цхьабакъда: шозлагӀа юврглраш аз могаяц шоана, из шоаш дол-долча къоастаде деза оаш, Ӏилмахошцеи специалисташцеи цхьана.

Кхы мел долча ка болча ялател хьалхагӀа кхачаш бола гурахьа був мукх чуийца баьнначул тӀехьагӀа хьажкӀаш дӀае йиш я шун, хӀаьта царех моша хьажкӀаш а хургья.

Оаз хьахоз: Кхыметтел декъа ялат а доал.

Н. С. Хрущев. Гой шоана, кхыметтел декъа ялат а доал. Сона хетаргахьа, Кубане шекар доаккха свекла кхыйолча культурай ший хьувкъам санна пайдане яц. Шекар доаккха свекла цхьан сезона культура я. Из ше хетаргахьа цхьан сезоне шозлагӀа дӀаюврйола культура яц, хӀаьта цул тӀехьагӀа, шоана ховчча тайпара, кхыйола культура дӀае йиш а яц, цӀаькха хьувкъийтарг ма йий аьнна.

Нагахьа санна цхьан шера цхьан участке шозза цхьа культура дӀаюйя, доакъарий единицаш, хетаргахьа, дукхагӀа йоахаргья шекар доаккхача свеклах йоахачул.

Аз йоалаергья ялатий культурашеи (шозза а дӀайийча), хӀаьта шекар доаккхача свекласи хетаргахьа мел доакъарий единицаш лу гойташ йола расчеташ.

I. Гурахьа дӀабув мукх—хӀара гектара тӀара 30 центнер — 3600 доакъарий единица; ча — 45 центнер — 1620 доакъарий единица. Ерригаш а 5220 доакъарий единица. Цу тӀа а хьажкӀаш (шозлагӀа дӀайийна культура); ялат 25 центнер, е 3250 доакъарий единица; гӀадамаш 50 центнер, е 1500 доакъарий единица. Ерригаш а 4750 доакъарий единица.

Иштта, шозза ялат хьувкъадаьча хӀара гектара тӀара яккха йиш я 9 эзар 970 доакъарий единица.

II. Гурахьа дӀабув мукх — 5220 доакъарий единица, цу тӀа а силоса лаьрхӀа хьажкӀаш (шозлагӀа дӀайийна культура) хӀара гектара тӀара 300 центнер хьажкӀаш а тӀехьа гӀадамаш доалаш хилча—6300 доакъарий единица. Ерригаш а 11520 доакъарий единица.

III. Шекар доаккха свекла хӀара гектара тӀара 270 центнери 135 центнер лордаши йоалаш хилча — 8 эзар 775 доакъарий единица хул, цул совгӀа 3000 доакъарий единица хула 150 центнер лордаши, ерригаш а 10500 доакъарий единица.

Гуш да шозлагӀа культураш дӀаер пайдане долга. Гурахьа дӀабийна мукх, горох, кхыметтел гурахьа дӀадийна кӀа чуийцача дӀайийча бакъахьа я хьажкӀаш е кхыйола культураш, цигарча хьалашка хьежжа. Бакъдар аьлча из гӀулакх лерттӀа Ӏомаде деза. Хетаргахьа шунцига, укхаза нов. Кавуна яьхкача тайпара, Винницки областерчул вогӀа-м хьувкъаргьяц горох. Нагахьа санна оаха хӀара гектара тӀара хьалха дӀайийнача гороха 25—30 центнер а йоаккхе, цул тӀехьагӀа дӀайийнача хьажкӀий 300 центнер а йоаккхе, хӀара гектара тӀара духьал шекар доаккха свекла дӀайийча доаккхачул дукхагӀа доакъар доаккхаргда. Цу тӀа а горохи хьажкӀаши доакъарийна шоайла дика товш а я.

Шоана пайдане хургда гречиха шозлагӀа дӀаюврйола опыташ йойя. Нагахьа санна гречиха дика хьувкъе, колхозаша доккхий пайдаш эцаргда, хӀаьта паччахьалкхенна а ца из пайдане, дика продукт кхоачаргья цунга.

Дика гӀулакх хулар кхачаргйолаш хьажкӀаш къилбаседерча районашкахь дӀаювре. Цу гӀулакха къахьега деза селекционераша, колхозаштеи совхозаштеи дӀадовзийта деза хӀанз долаш дола фу е хьаде деза Тамбови, Орели, Пензенсанна йолча, иштта кхыча районашта лаьрхӀа керда фу. Совещане къамаьл даьча нов. Долинюка дийцар, Пензенски областера ше йолча Ӏомабала баьхка хиннача колхозницаша хӀара гектара тӀара 40 центнер фуалъяхха хьажкӀаш чуийцай яхаш. Пензенски областе хьалашка хьежача дика хьувкъам ба из.

ДӀахо новкъоста Н. С. Хрущева дувц юрта боахаме хьалха латтарий опытах боалача пайдах. Шоай говзалца цар чӀоаггӀа гӀо ду юртбоахама продукташ дукхагӀа яхара. Масала, укхаза къамаьл дир нов. Светличне—керда техника техкача институте болх беча механизатора. Кулгкара къа а ца хьегаш цои цун новкъосташеи хӀара гектара тӀара 470 центнер шекар доаккха свекла яьккхай. Цар говзал чӀоаггӀа Ӏомае а дӀайоаржае а мегаргйолаш я. Бакъахьа дар нов. Светличне опыт ювцаш дола брошюра а из Ӏомаеш дола кинофильм а арахецаре.

Дукхабараша укхаза дийцар юрта боахама лаьрхӀа машинаш дукхагӀа арахеца езилга. Из бакъахьа да. ХӀанз Госплан оттаеш йоалл тракторараш, комбайнаш, автомобилаш, прицепаш, кхыйола машинаши орудеши дукхагӀа арахецара йола предложенеш. Парте Центральни Комитетои правительствои шоашта могар дергда из декхар кхоачашдара. (ДӀаьхдаь тӀоараш тох).

ХӀанз цӀаккха а ца ийшача тайпара чӀоагӀа эш колхозаштеи совхозаштеи удобренеш. Са ала безам ба, новкъостий, минеральни удобренеш, юрта боахама зулам дерашцеи оасараи духьала къовсам лоаттабара эшаш йола химикаташ дукхагӀа арахецара кхы а ахча дӀахец правительства. Цунах дийза ала дезаш да, Российски Федераце Невинномыски химкомбинат оттаяьча хана хьалъяь яккхара де дезар ца даьлга. Из завод хьалъе аьнна соцам баьбар 1952 шера а. Цхьабакъда, хӀанз а болх бе йолаеннаяц хьалхара очередь. Укх шера хьалхара очередь хьалъяь яргья, йоах. Цхьабакъда, сога справка еннай йиъ компрессора а 275 контрольно-измерительни прибора а хӀанз а заказ даьдац, аьнна. Иштта леладе мегаргдий из лоархӀам бола гӀишло хьалъелга?

Н. С. Хрущева белгалдаьккха дийцар юрта боахама лаьрхӀа кадраш вӀаштӀехьъяхара, производствацара Ӏилма бувзам чӀоагӀбара декхарех. Укхаза, йоах цо, къамаьл дир Кабардино-Балкарерча йола, къоначча доярка нов. Кадзоковас. Цо дийцар итт класс а яьккха шоай колхозе эгтара халагӀча балха бахача ший новкъостех. КӀантий ба! (ТӀоараш тох). Ма дика кагирхой, ма дика нах ба-кх вай мехка хьалкхувраш! Сона бовз цхьабола ноаной, цар оал: «Са сайийиг хьакъал долаш хьалкхее безам хиннабар. ЦӀаьхха ираз дайра—из свинаркалла балха яхай».

Бакъдолаш да, хьалха свинарех эггара тӀехьабиса нах лархӀар. Цхьабакъда, хӀанз ханаш хувцаеннай. Вай мехка цхьанна а къахьегамо эхь дац сага, моллагӀча къахьегамо а хозву саг. Доазол дехьа буржуазни деятелашца се вӀашагӀкхийтача аз курра оал, тахан советски мехка саг жа Ӏу ва, хӀаьта кхоана йоккхача паччахьалкхен посте халкъо харжа йиш я из. Оаш хьега къа, новкъостий жа Ӏуй, свинаркаш, мехка рузкъа Ӏалаш мел дераша хьега къа, чӀоаггӀа лоархӀ парте, правительства, советски халкъо. (ДӀаьхдаь тӀоараш тох).

Колхозашкеи совхозашкеи балхаш деча кагирхошта юкъера белгалбувл дика специалисташ. Уж санна болча нахага юртбоахама лакхерча дешара заведенешка дешийтара де дезар да, институташ йоккхийча городашка а ца ехкаш йоккхийча совхозашка Ӏоехкар. (ТӀоараш тох).

Дукхазза хьахезад сона колхозий председателашкара, юрташка балха хьауха агрономаш берригаш а производстве мел эшаш дола кхетамаш долаш ца хулилга. ХӀанад из? Из да, дукхагӀа йолча хана юрта боахамерча балха хьисап ца деш бола нах институташта деша ахарах. Ишта а хул, хьалхагӀа индустриальни институте ваха тохалу саг, цхьабакъда чакх а ца воалаш вус математика дӀа ца ялярах, тӀаккха вода юридически,— цига а чакх ца воалаш вус; экономически институте конкурс йоккха хул. Институтера институте а иде юххера лоархӀ: мегаргда, хӀаьта юртбоахама институте гӀоргва-кх. (Залера нах хьов). Цу тайпара зӀамигасаг е йоӀ юрта боахаме болх бе дагабоацашехь а институте болх, лакхера образовани хиларах дола диплом хьэцар духьа. Маьре йодача йоӀа дас луш дар санна совгӀат да из. Иштта мегаргдац, новкъостий! (ТӀоараш тох).

Кхы гӀулакх да, нагахьа санна юрта хьал а кхийна, дешара заведенеш йистеяьхача колхозашкарча е совхозашкарча кагийча нахахи мехкарехи агрономаш хуле. Царех дика специалисташ хургба.

Йоккхача городашкара совхозашка дӀаяхьа еза юртбоахама институташ.

Института студент декхарийла ва дешашехьа болх бе—кхо арахкахьа, доахан цӀенде, доаханна хий меладе, хьакхарчашта гӀулакх де. Теоретически кхетамашта нийсса цо практика Ӏомайойя, колхознийи совхознийи производства ерригапроцессаш цунна ховш хуле, тӀаккха хургва цох визза вола специалист. (ТӀоараш тох).

Ховш да, мел эшараш вӀаштӀехьа а даьха мара, юрта боахама институташ совхозашка дӀаяхьа мегарг ца хилар. Хьалъе еза дешара корпусаш, хьехархошта квартираш, студенташта общежитеш. Цу тайпарча институташка боагӀаргба инженераш, опыт йола профессораш, боагӀаргба къона хьехархой агрономаш, зоотехникаш. Цул тӀехьагӀа хьалбоккха хинна профессораш а хургба царех. (ТӀоараш тох). Сона хет, республикашка массехк шера йола план оттайича бакъахьа хургда, аьнна, цу тӀа совхозашка юрта боахама институташ дӀаяхьара эшаш йола материальни база хьалъяр белгал а доаккхаш.

Новкъостий! Укхаза къамаьл дир нов. Мишиевас—Григорипольйской юкъерча школа дешархочо, Ставропольски краерча Ново-Александровски районерча комсомола комитета секретара. Цо дийцар дешархой бригадий дика гӀулакхаш. Дика гӀулакх дӀадоладаь ставропольцаша пхи шу хьалха. Школьни участкаш хьаяр пайданера а доккха а гӀулакх да.

ХӀанз Ставропольски крае кхо бӀаь совгӀа дешархой бригадаш я. Цу бригадаша лелаеча участкаш тӀара, 13 эзар гектар кхаш тӀара, хӀара гектара тӀара 26,5 центнер хьажкӀаш яьхай. Григорипольйски дешархоша 64 центнер хьажкӀаш яьхай хӀара гектара тӀара. Еррига а ставропольски дешархоша шоай участкаш тӀара 2 миллиони 130 эзари пунт фуалъяьха хьажкӀаш еннай мехка.

Школьникаша хьалкхедаьд цхьа миллион совгӀа коа тӀара оалхазараш. Соахка гурахьа цар дӀаегӀар 437 эзар сомийи декоративнии га, 344 гектар лаьтта тӀа комсий бешамаш а дӀаегӀар.

Шоана ховш ма дий, Ставропольски краерча школьникий цу дикача гӀулакхех вай деш дола къамаьл цар яьккха продукци йоацаш мегаргдоацандаь ца дувцилга. Иштта дац из, эггара керттерадар, эггара лоархӀамера дар да, дешархой бригадашка школьникаш юрта боахама производства сий де а къахьегам беза а Ӏомалуш хилар. Укхаза дика вӀашагӀ дувзаш леладу дешар хьехари халкъа пайдана хила а общества эшаш йола материальни рузкъаш хьадеча дакъа лаца а безам хургболаш кагий нах хьалкхебари. Дешархой бригадаш хьинарера коммунизм хьалъераш кхебеш йола школа я. Хьаьца а шерра доаржаде а мегаргдолаш да ставропольски школьникий гӀулакх.

ДӀахо Н. С. Хрущева дувц материальни безам тӀагӀоргбола ленински принцип лелае езаш хилар. Наха дика болх беча хана уж хоастабаь ца Ӏеш, царна материальни совгӀаташ а тела деза. Украина компарте ЦК Пленуме дийцар ялат, шекар доаккха свеклаш, дулх, шура, коартолаш дукхагӀа безам хулийтаргболча гӀулакхий система оттае езаш хилар. Иззаморг де деза аьнна, хет сона Российски Федераце а. Цхьабакъда, из гӀулакх массайолча оагӀорахьара, тохкам а баь, болх хала-атта хиларга, моттигашкарча хьалашка, иштта кхыча гӀулакхашка хьежжаь а де деза.

Оттаде безам ба са совхоза болхлой материальни безам хилийтара дош. Укхаза, вайна махарра, алапи баьча балхага хьежжа лу. Бакълувра, совхоза болхлошта а оттаде деза материальни безам хургбола цхьа тайпа гӀулакх, яьха новкъостий.

Дувцаш да, хьайбаш леладеча болх беча совхозий болхлой материальни безам тӀагӀоргбола гӀулакх алапел совгӀа луш долча натуральни хӀаманна лаьрхӀа царна хьайбаш телаш хилча хургдар яхаш: хьакхарч леладечоа хьакхий хурск, жа Ӏуна — Ӏаьхар иш. кх. Цхьабакъда, хӀама дезар совдоаккхаш гӀулакх нийслургда укхаза. Оалаш ма дий, хьаьрхо масса хана хьоара дом тӀабижаи, генарий даьтта доаккхачара болхлочун хачи даьтташа яьккхаи хул, аьле. Совхозе ялат а ча а латт, бакъда, цхьабола нах, совхоза чотах шоай хьайбаш кхабар духьа, тӀа а кхувд царна. Цу гӀулакхо общественни производствана а халкъа хьашташта а зе ду. Бакъ хиннав, совхозий болхлой шоай доалахь хьайбаш хилар метаргдац яьха В. И. Ленин.

Вай социалистически системаца тарлуш а, нах нийсагӀа кхетабергболаш а йола материальни безам хургбола формаш лаха еза.

ДукхагӀа йоакхо е еза совхоза болхлошта эшаш дола материальни культурни гӀулакхаш Ӏалашдара. ХӀара совхозе дика столовеш яхка еза, болхлочоа а цун дезала а хьаьца дарегӀеи чам более даар хургдолаш, кхы моллагӀа йолча столовешкарчул маьхьа дарегӀа а хургдолаш. Цу тайпара столовеш цхьайолча целинни лаьтташкарча совхозашка хӀанзале а йолаш я, совхозий болхлой чӀоагӀа раьза ба цу гӀулакха, уж доахан леладе дезаш бац, хӀаьта аттача даьннаӀ цар цӀагӀара гӀулакхаш а.

Партийнии профсоюзнии организацеша уйлаш е еза совхоза болхлоштеи специалисташтеи материальни совгӀаташ далара методаши формаши вӀашагӀйохкаш.

Юрта боахам продукташ яхар чехкка цегӀадоаладара лоаттабеча къовсаме, йоах Н. С. Хрущева, боккха лоархӀам болаш я социалистически яхь. Цхьабакъда, лерттӀа вӀаштӀехьа-м яккха еза из, яхье баьннача цхьабараштa шоллагӀчар чотах дикагӀа дола хьалаш хилийта мегаргдац. ССКП ЦК жалобаш ух, цхьайолча районашка рекордаш яхийтар духьа, къаьст-къаьстача бригадаштеи фермаштеи къаьстта гӀулакхаш вӀаштӀехьдоах, яхаш. Цу тайпара цхьа письмо дешаргда аз.

«Тхо, Ставропольски краерча «Ставрополец» яхача совхоза 5-ча отделене № 3 йолча шурий-товарни ферма болхлой, чӀоагӀа теркам тӀабахийта хьийжад ССКП ЦК Пленума балхага.

Пленуме критика йир, къаьсткъаьста йола рекордаш яхара мел эшараш вӀаштӀехьа а доахаш, дерригача боахамашка дикагӀа йола опыт шерра йоаржае езилгеи производства боарам лакхбе безилгеи бицлуш болча цхьадолча боахамий кулгалхошта. Цхьабакъда, цу тайпара гӀулакхаш хӀанз а тха совхозе долаш да. Тха совхоза кулгалхой хоарцон наькъ тӀа баьннаб, мадарра аьлча: тха совхоза № 2 йолча ферма болхлоша кхайкарал дир 1961 шера хӀара Ӏаттагара 4000 килограмм шура яккха, аьнна.

Оаха, № 3 йолча ферма болхлоша, из кхайкарал дийца а дийца № 2 йолча ферма болхлоша дӀадоладаь гӀулакх цизза къоабалдир, тхоай ерригача торонашка хьажа а хьежа, 1961 шера хӀара Ӏаттагара 3200 килограмм шура яккха, аьнна декхар тӀаийцар оаха.

Укхаза телхар тха гӀулакх. ДикагӀа дола, дукхагӀа шура луш дола доахан лха фермагара дӀа а даьха, № 2 йолча фермана цӀадала лаьрхӀар совхоза кулгалхоша. Тхо, № 3 йолча ферма болхлой, эгӀаздаха да цу тайпарча доал дерий гӀулакха. Тхо цӀенача социалистически яхьа тӀехьа да, хоарцон тӀехьа дац.

№ 2 йолча ферма болхлошта духьала цхьаккха хӀама дац тха, цар коллектив барт тайна а дика болх беш а я. Бакъда, тха совхоза кулгалхой харцахьарча наькъ тӀа баьннаб. Цунца ала дезаш да, из хӀама духхьашха деш ца хилар. Тха фермагара хӀанз кхозлатӀа цӀадоах дикагӀа дола доахан. Тхо духьал даьлар цу гӀулакха, бакъда, тхога ла кӀезига дувгӀ, цудухьа ССКП ЦК-ра оаха дех из гӀулакх къоастадар.

Оаха ССКП ЦК тешам лу, тӀаийца декхараш кхоачашдерпхиларах, моллагӀа тайпа халонаш хуле а.

Доярказ: Жукова, Крайнюченко, Захарина, Бикетова.

Доаханга хьежараш: Бекетов, Вартанов, Гергель, кхыбараш а».

Дерригa а 30 кулг.

Цу тайпара письмош кхыча районашкара а ух. Социалистически яхьа принципаш воча бесса телхаяр да из. Цар даьха толамаш дӀакхайкадар духьа, цхьабараш дикагӀча хьала тӀа оттабу, хӀаьта вожаш воча хьала тӀа оттабу. Вайна эшаш яц цу тайпара яхь. Дукха нах юкъебоагӀаш хила еза яхь, итташа е бӀаьннеша доаха толамаш а доацаш, берригa болх тоалулга да вай тӀаккхувш хила дезар. Совхоза болхлой письмона тохкам а баь, бехке бараштa хӀама тоха еза.

Ӏехам бераши доацараш дувцараши шиш болаш беххтокхаме озилга ССКП ЦК январски Пленумо дӀадийхалга ховш ма дий шо. Массе тайпара тийша балхаш леладеча бӀехача наьха цӀераш а йоахаш письмош ух сога. Масала, «Россия» яхача колхоза председатела Чайкина тика чура 425 килограмм дожийта дола маша даьтта а ийца, шоай яккха езача шурийна дӀалаьрхӀад из. «Заветы Ленина» яхача колхоза председатела Распрепина Украинера 762 килограмм налха а ийца, цунах дежа даьтта а даьккха Таганрогски маслозаводе дӀачуденнад.

Мала Ӏехаве гӀерт уж нах? Парти, правительство, халкъ Ӏехаде гӀерт уж? Къахетам бе мегаргбац цу тайпарча кулгалхоех! Цӏенача колхозникий, колхозницай, коммунистий, юрта боахама берригача къахьегамхой эгӀазал духьал яккха еза моллагӀа тайпа а тийша болх лелабеча наха, цӀена доаца, халкъа духьалара гӀулакхаш леладе кхы цар безам хургбоацаш.

Юрта боахам дегӀабоалабара дешаца Ӏалальмате чӀоагӀа хьаштдолаш ба берригa советски нах. ССКП ЦК-га дена кхы цхьаккха документ а дувцаргда аз шоана.

ССКП Центральни Комитете денад Палагиада яхача станцерча парторганизаце партийни собране протокола выписка. Гой фуд цу тӀа яхар:

«Палагиада яхача станцерча партийни организаце къайлагӀарча собране соцам бу:

Собране президиума тӀадуллалда, Ставропольски края Михайловски района хьайбай боахам воча хьал тӀа хилар Центральни КомитетагӀа дӀахойтилга. 1960-ча шера районе дайнад: 695 бежан, 14.804 устагӀа, 2.567 хьакха, 445 эзар оалхазар. Районе хӀара бӀаь-бӀаь Ӏатто 66 Ӏаса мара даьдац. Юхедисаь доахан Ӏахар дисад.

Шерра-шера из гӀулакх иштта доллашехь а, чакхъяьнача районни партийни конференце тӀа хьайбай боахам тӀара гӀулакхаш лерттӀа ца хилара бехке болча наьха цӀераш яьха ца хилара ССКП ЦК теркам тӀабохийта партийни организаце».

Цу бакъдолча хьагойт, долаш дола кхоачамбоацараш хьуладе гӀерташ кулгалхой хӀанз а болаш хилар. Нийса оттаду дош партийни организаце. Хоастам а хилба, сийле а хийла, тоам а ца лелабеш, зуламаш леладеча наха духьал, боахам во лелабеча наха духьал бокъонца къовсам лоаттабеча, мелал лелаю болхлой гучабоахача коммунистий.

Украина Компарте ЦК пленуме, паразитически элементашца, беш болх а боацаш бийша бадарашца, къаракъаш а мелаш беха леларашца, къаракъ доахаранца хоадам болашагӀа къовсам лоаттабе, аьнна, аз йоалаяь предложени йийша хург ма йий оаш. Мишта хет шоана, нийса йий из предложени? (ТӀоараш тох).

Йист хул. Нийса я!

Н. С. Хрущев. ХӀаа, хьагучох, уж кхетабе беза ха хьаэттай.

Новкъостий! Промышленносте а, юрта боахаме а, массанахьа а, тӀехьаьнна дика къахьегаш хиларах нах сий деш бола башха дика нах хьалкхийнаб вай.

Мел дукха ба-кха вай мехка иштта дика а сий дола а нах! Хьалхе йоахача наха правительства совгӀаташ тел. Хьалха латтарий дикагӀа болх бе безам хургболаш, малагӀа керда тӀулакхаш дича бакъахьа хургдар, аьнна, уйлае ягӀацарий вай?

Масала, юрта боахама продукташ яхара даькъе ворхӀ шера плана тӀа лаьрхӀача боарамашка ханал хьалха дӀакхаьчача наьха цӀераш дӀаязъергйолаш «Дошо Книжка» дича мегаргдецарий. «Дошо Книжка» тӀа цӀи дӀаязъяьча а цох диплом е тешал деннача а хӀара хьалха латтачоа из доккха совгӀат да, цунна хинна ца Ӏеш, цун берашта а цар тӀехьенна а да из-м иштта доккха совгӀат. Халкха шортта продукташ хилийтара тӀехьа дика ка а йоалаш къовсам лоаттабьача нахаца, хӀара сага-сих кхоачаш дулхи шуреи яккхара эггара хьалха латтача капиталистически мехка США-на тӀехьаккхера декхар кхоачашдара шийгара доагӀа дакъа лаьцача нахаца, эггара хьалхарчарна юкъе хьай цӀи хилар хар чӀоагӀа тоам хулаш да. Мишта хет шоана, бакъахьа дий вай цу тайпара «Дошо Книжка» дича? (ТӀоараш тох).

Йист хул. Бакъахьа да, дика да!

Хрущев. ТӀаккха дика да-кха хӀаьта. Правительстве оаха уйла еръя цу деша. Моральни гӀулакхел совнагӀа, боккха лоархӀам болаш гӀулакх хургда материальни безам болийтара телаш йола премеш. Премеш хьежаяра порядок ше а я дикка хьисап де дезаш.

Новкъостий! Шоана ма хой, декхараш тӀа а ийдеш, уж кхоачаш ца деча кулгалхошта ССКП ЦК январски Пленуме мел чӀоагӀа критика йир. Декхар тӀаэцалехьа ворхӀазза уйлае, хӀаьта хьатӀаийцача — деша да хила, къовсам лоаттабе из кхоачашдара. Иштта де деза коммунисто, советски саго. ХӀаьта вайцига цкъаза кхоъ а йиъ а план кхоачашъергья, аьле, декхар тӀа а ийце, цхьаккха а кхоачаш ца еш Ӏа. Цул тӀехьагӀа теша йиш йий цу тайпарча декхарех п, иштта декхараш тӀаийдеш болча нах а?

Новкъа дале а, Къилбаседа Кавказера цхьабола болхлой а ба из лазар шоаех доаллаш. Масала, Краснодарски края 1960-ча шера 400 эзар тонн дулх дохка декхар тӀаийцар, хӀаьта дехкар 224 эзар тонн, е тӀаийцача декхарех 57 процент мара дац. Укх шиннех цаӀ да из—е декхар уйла ца еш тӀаийцад, е из кхоачашде йиш йоллашехь а, болх во баьб, гӀулакх тесса дитад. Хьагучох, хӀанз а болаш ба, сигала бода никъ ворхӀ верст мара а бац, из а берригахьунагӀа да бодаш а ба, яхаш, даьсса хабараш а дувцаш, хӀа, аьнна, дош гӀулакххах тоссалушехь а кӀотаргашта юкъе а лелхаш бола нах. Дош михаца дӀатувса а цунца советски сега дешах бола тешам болбе а йиш яц.

Аз мукӀарло ду, новкъостий, сона дукха беза дешаш, цу даькъе юрта боахам цегӀабоалабара дешаш а, дика кхета а кхеташ, хьайда дувцаш бола нах. Вайна хезар школьница а, профессора а, колхозий председателаша а, совхозий директораша а, мугӀарегӀарча колхозникаша а даь пайдане къамаьлаш. ЧӀоагӀа сий де дог доагӀа цу наьха. Цар никъ боах вай мехкарча вахара, маякашца санна, царца нийслуш хила беза берригa советски нах.

Юрта боахама продукташ сихха алсамъяхара тӀехьа лоаттабеча къовсама, йоах Н. С. Хрущева ший къамаьл чакхдоаллаш, боккха лоархӀам болаш хургья Къилбаседа Кавказа юрта боахамерча къахьегамхой совещани. Цӏенхаштта декхараш да оаш тӀаэцараш, дукха деза новкъостий. Цхьабакъда, из алхха хьалхара юхьиг мара яц. ХӀанз керттердар да шун кулг дӀа мел кхийтта хӀама геттара дика леларгдолаш болх вӀаштӀехьбоаккхилга, Ӏалальмате йоккхий торонаш хьалхьоаелга, кадраш нийса дӀаоттаелга. ТӀаккха гӀулакхаш кхы а дикагӀа леларгда, эшаш мел йола хӀама шортта хургйолаш вай Ӏалашбергба воай мохк, советски нах, хьадергда коммунизм хьалъяра новкъа кхы а сихагӀа воай дӀадаха тардолийтаргдола хьалаш.

Партийнии советскии организацеша, Къилбаседа Кавказерча берригача къахьегамхоша, тӀабийрза къа а хьегаш, заданеш а, укх совещане тӀаийца деррига декхараш а кхоачашдергхиларах се тийша хилар дӀакхайкаде мукъаба сона, новкъостий. Балха тӀа ка яйла шун, дукха деза новкъостий. (ЧӀоагӀа, дӀаьхдаь тӀоараш тох. Берригаш а хьалгӀовтт).

Къилбаседа Кавказа юрта боахама хьалха латтарий

К Х А Й К А Р А Л

Краснодарскии Ставропольскии краяй, Ростовски области, Дагестански, Кабардино-Балкарски, Къилбаседа-ХIирий, Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикай берригача колхозникашкеи колхозницашкеи, совхозий а РТС а болхлошка, юрта боахама берригача специалисташка

Деза новкъостий, Къилбаседа Кавказа юрта боахама къахьегамхой! Дикача дешаца, денал долча тIахьехамца шуга кхайк тхо, тха сий дола доттагIий!

Коммунистически партеи советски халкъеи вахар чухь доккха хIама хиннад. Вай Даьхен столице—Москве Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета январски Пленум хиннай. 1961-ча шера октябрь бетта вай дукха езача парте XXII съезд гулъярах бaь соцам дегаш Iалaьмате чIоагIа рaьза хинна тIайнйцаб миллионаш болча наха. Парте а халкъа а историе чу, коммунистически общество хьалъяра лоаттабеча къовсаме гIордаьнна гIулакх а хинна дIaоттаргья из съезд.

Парте XXII съезд гулъярах болча хоамо хьалхьоадаьд дерригa советски халкъ, семилетка ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа лоаттабеча къовсама кхы тIа а айдaьд цун творчески хьинар.

Заводашка, фабрикашка, транспорте, стройкашка, колхозашка, совхозашка — массанахьа а низ болаш яржаш латт ССКП XXII съезда сийленца накъа дахара дерригача халкъо лаьца социалистически ях, шерлуш латт коммунистически къахьегама хьалха латтарийи ударникийи болам.

Лаьттанцара а хьайбай а боахам кхы дIахо а низ болаш дегIaбоалабара овлан тIара дешаш дийца а дийца, советски наьха хьашташ мамогта дикагIa Iaлащдулургдолаш, мехка чухь кхачан продукташ шортта хургйола наькъаш белгалдаьхар ССКП ЦК январски Пленумо.

Оаха, Къилбаседа Кавказа юрта боахамерча къахьегамхоша, дерригача советски халкъо санна, чIоагIа рaьза хиннеи цIенача дег тIара къоабалъеши тIайнйцар ССКП ЦК январски Пленума решенеш, доклада тезисаш, дукха везача Никита Сергеевича Хрущева Пленуме даь къамaьл.

Тхоай берригa низ а уйла а хIанз оаха тIаерзаю дег тIа патта эггара лоархIамера гIулакх чакхдаккхара—Центральни Комитета Пленума решенеш деналцеи сийленцеи кхоачашъяра.

Тхох хIаране геттара дика кхетаду лаьттанцареи хьайбайи боахам дика дегIaбена хилча мара, юртбоахама продукташ шортта хилча мара социалистически экономика тоаенна йоацилга а, хила йиш йоацилга а, наьха вахар гIоза доацилга а, хила йиш йоацилга а. Духхьала цудухьа тхоай низ кхо ца бе, ялат, дулх, шура, тха, кхыйола юртбоахама продукташ дукхагIa йоахилга сихха алсамдаккхара тхоашта могари ховри де, колхозийи совхозийи экономика мамогта чIoaгIъе, вай юрта боахам кердача, лакхарча боарамга кхоачабе хоадамболлаш къахьега кийча да тхо.

Деза новкъостий, Къилбаседа Кавказа юрта боахама къахьегамхой! Январь бетта 31-ча дийнахьа денз 1-ча феврале кхаччалца Дона тIарча Ростове хиннача тха совещане ладийгIар Къилбаседа Кавказа колхозашкеи совхозашкеи юрта боахама продукташ кхы а дукхагIa яхара де дезача гIулакхий хьакъехьа ССКП ЦК Президиума член а РСФСР Министрий Совета председатель а волча Д. С. Полянске яьча докладага. Совещане бар лаьттанцарча балхий а хьайбай боахамий а говзанчаш, Iилмахой, агрономаш, зоотехникаш, инженераш, ветеринарни лораш, партийни, советски, комсомольски организацей болхлой. Рaьза а долаш дIaхойт оаха шуга, доттагIий, тхоай совещане балхаца дакъа лоацаш ССКП Центральни Комитета Хьалхара секретарь, СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущев хилар. Дукха везача Никита Сергеевича хьаькъалерча хьехамашеи предложенещеи гIo дир тхона Къилбаседа Кавказа юрта боахамера Iaлaьмате йоккхий Iaлашонаши торонаши йовза.

Оаха, совещане дакъа лоацаш хиннараша, бокъонца дег тIара къоабал а еш хьаэц, ССКП ЦК Пленуме а укх тха совещане а гучадьннача Къилбаседа Кавказа юрта боахамерча ленхаштта долча кхоачамбоацараштa чIoaгIeн, цхьабакъда, е йоагIача тайпара нийсеи яь критика. Оаха, дIaи хьаи ца дехкаш, духхьала мукIарло ду Къилбаседа Кавказа колхозашкеи совхозашкеи юрта боахама продукташ йоахилга алсамдаккхара боарами цунна беш бола сухали хIанз а лоха хилара. Уж тIехьабус ворхI шера плана заданел, царна Iaлащдулац тIехь-тIехьа совдувлаш дола халкъа хьашташ. Вайна цхьаккха а бехказло яц, вай колхозашкеи совхозашкеи дараш санна долча дикача лаьташ тIара вай хIанз а кIа, хьажкIаш, гидуаргаш, шекара свеклаш, кхыйола культураш кIезига яхара, хьайбай боахамгара йоала продукташ кIезига хилара, дулх, шура, тха, фуаш кIезига дахара. Из бахьан долаш гаьнна кхоачамболаш яц Къилбаседа Кавказа районаша пачхьалкхенга йохка юрта боахама продукташ.

ВIалла а ла йиш йолаш гIулакх дац Къилбаседа Кавказа районаша, алсам ца яхарал совнагIa, 1960-ча шера хьайбай боахамгара йоала продукташ кхыметтел 1959-ча шера яьхачул а кIезигагIa яьха хилар. Ставропольски края колхозашкеи совхозашкеи кIезигагIa даьккхад дулх — 18 процент, шура — 1 процент, тха — 8 процент; Краснодарски крае: дулх — 8 процент, шура — 5 процент, фуаш — 2 процент; Ростовски областе: дулх — 11 процент, шура — 2 процент; Къилбаседа-ХIирий АССР: дулх — 8 процент, шура — 9 процент, тха — 10 процент; Кабардино-Балкарски АССР: шура — 9 процент, фуаш — 1 процент, тха 8 процент.

1959-ча шера яьккхачул кIезигьеннай цхьацца Iаттагара йоаккха шура Кубанерча колхозашкеи совхозашкеи 408 килограмм, Ростовски областе — 230, Ставропольски крае — 185, Къилбаседа-ХIирий АССР — 308, Кабардино-Балкарски АССР — 144, Нохч-ГIалгIай АССР — 110 килограмм.

Хьайбаши оалхазараши дебадара гIулакх мела лел, уж дукха дойт. Къаьстта во латт жа леладара гIулакх. Укх дIaдахача шера колхозашкареи совхозашкареи жа кIезигденнад, уж геттара дукха дайнад — 1 миллиони 600 эзари устагIа. Бокъонца эшшача тайпара йоакхо яьяларе довргдацар уж жа. Вай дицдалийта йиш яц, диткъа тха даккхараи, хIаьта иштта устагIан дулх даккхараи Российски Федераце чIолла лоархIаме моттиг лоацаш Къилбаседа Кавказ хилар.

Вайна массанена, Къилбаседа Кавказа юрта боахама къахьегамхошта, чIоагIа новкъа да, дIа ца токхаш, Даьхен доккха декхар воашта тIадиса хилар. ТIайнйца декхараш меттел, хьайбай боахамгара йоала продукташ пачхьалкхенга йохкара планаш а кхоачаш ца еш йисар 1960-ча шера. Планах дIадала доагIачох пачхьалкхенга дIа ца кхоачаш дисад дулх — 57,5 эзар тонн, шура—191,5 эзар тонн, тха—2,2 эзар тонн, фуаш — 36,4 миллион. Цу тIа а уж продукташ 1959-ча шера ехкачул кIезигагIa а ехкай. Иштта эхь долаш кхы тIехьадиса йиш яц вай.

Из тIехьадусилга дIадаккхара а юрта боахам низ боллаш дегIaбоалабара сийлахь декхараш дика ка а йоалаш кхоачашдара а воай низи къахьегами кхо ца деш хила деза вай. **Ялат, гидуаргаш, дулх шура, фуаш, тха, кхыйола продукташ йоахилга а пачхьалкхенга йохкилга а укх шерре а чIоагIа алсамдаккхара мел эшар долаш да хIара колхозеи совхозеи. Нийса а мамогга дикагIа а пайда эца беза колхозийи совхозийи керттерча рузкъах—башха дикача лаьттаех, кхы тIа а торонаш хьагучаяхеи царех хьисапаца пайда эцеи беза, Iилма говзалаши юрта боахамерча новаторий опыти дукхагIа балха юкъеоза еза. ССКП ЦК Пленумо белгал маданкхара, хIара звене, бригаде, ферме, хIара колхозеи совхозеи дукхагIа продукташ яхара нийса никъ хьахьокхаш бола хьокхам, маяк хила еза дикагIбараштa карагIдаьнна хIамаш.**

Вайцига кIезига дац башха дика боахамаш, балха толамаш доаха сий дола новатораш, юрта боахама продукташ йоахилга лоаццача хана чIоагIа алсамдаккха йиш хилар хьахьокх цар опыто. Берригача мехка цIи хеза йолча, председателалла болх беш Социалистически Къахьегама Турпал нов. К. К. Тарчоков а волаш йолча, Кабардино-Балкарски АССР Лескенски района Ленина цIерахча колхозо хIара шерра-шера дукхача лаьттан тIа хьажкIаш дика хьувкъаю. Соахка 800 гектар хулача лаьттах хIара гектара тIара фуалъяьхача хьажкIий 82,3 центнер яьккхар колхозо. Цу артелерча звеньевойша. Ж. Х. Сабанчиева юкъера лаьрхIача 113 центнери Н. Д. Кушхова 110 центнери фуалъяьхача хьажкIий яьккхар хIара гектара тIара, колхозо дика ка маьхал а йоалаш кхоачашйир юрта боахама продукташ пачхьалкхенга йохкара план: ялат дохкара—172 процент, цу даькъе хьажкIаш йохкара — 181 процент, дулх — 203, шура — 170, фуаш — 201 процент. Артела ахчан доходаш укх тIеххьарча диъ шера йиазза яьнна а ца Iеш совъяьннай, 1960-ча шера 12 миллион сомага дIa а кхаьчай уж (къаьнарча маьхех).

Краснодарски крае Курганински района «Ново-Алексеевский» яхача совхозо 1960-шера хIара гектара тIара фуалъяьхача хьажкIий 64,6 центнер яхьаш хьажкIаш чуера 680 гектара тIара; Красногвардейски района колхозашеи совхозашеи 1.900 гектарах хIаране тIара — 51,8 центнер; цу районерча «Россия» яхача колхозо 500 гектарах хIаране тIара 63,3 центнер; Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза звеньеваяс нов. Р. М. Ткачевас — гектара тIара 98 центнер. Адыгейски автономни областа Теучежски района «Путь Ильича» яхача колхоза хьажкIаш лелаеча звеной звеньеваяс нов. М. Е. Вайкока 19,5 гектар хулача лаьттах хIара гектара тIара 96 центнер яхьаш хьажкIаш чуенай.

Ставропольски краерча Карл Маркса цIерахча колхоза нов. П. С. Денисенко механизированни звенос 162 гектар хулача лаьттара хIара гектара тIара 59,3 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай, хIаьта 75 гектар хулача лаьттара 72 центнер. Карачаево-Черкесски Автономни областерча Сталина цIерахча колхоза звеньеваяс нов. З. Х. Абидоковас 20 гектар хулача лаьттара хIара гектара тIара 104 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай. Ставропольски края Ново-Александровски района «Россия» яхача колхоза звеньевойс нов. В. И. Букина 222 гектар хулача кхай тIара хIара гектара тIара 53 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Къилбаседа-ХIирий АССР-а Кировски района Сталина цIерахча колхоза 700 гектар хулача кхай тIара хIара гектара тIара 61,3 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай. Цу колхоза звеньевойс нов. Х. Н. Албегова 30 гектар хулача кхай тIара гектара тIара 150 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Шалински района «Джалка» совхоза звеньевойс нов. А. А. Зармаева 20 гектар хулача кхай тIара гектара тIара 150 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Доне хий дехкача лаьтташка хьажкIаш лелаяра йоккха опыт я Азовски опытни кхай тIарча Маринич Ниний, Азовски района XX-ча партсъезда цIерахча колхоза Коробко Валентинай, Москвич Верий дикагIа йолча звеной. Массехк шу да цар хIара гектара тIара 75—125 центнер фуалъяьха хьажкIаш йоаха. Песчанокопски района Жданова цIерахча колхоза 750 гектар хулача хий ца дехкача кхай тIара гектара тIара 39 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай; Таганрогски района «40 лет Октября» яхача колхоза нов. А. И. Скляренко комплексни бригадо 80 гектар хулача кхай тIара гектара тIара 43 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай.

Гектара тIара 50—60 центнер фуалъяьха хьажкIаш яхара къовсам лоаттабе кийча хургболаш эзараш нах хургба яха, ССКП ЦК-а Пленуме Никита Сергеевич Хрущева аьнна дешаш чIоагIа хьаллоац оаха. ХIаьта Къилбаседа Кавказа хьалашка хьажкIаш кхы дукхагIа йоахалургйоаца доазув дац из, из иштта хилар оаха практически гIулакхаща дIа а хьокхаргда.

Укх карарча шеррехь а ерригa фийг бола культураш, къаьстта ялата лаьрхIа хьажкIаш хIара гектара тIара лоархIаш доккхача кхашка чIоаггIа хьувкъаргйолаш гIулакх вIaштIехьа даккхара тIахьех оаха Къилбаседа Кавказа колхозхой, совхозий болхлой, механизатораш, специалисташ, Iилмахой. Ялата лаьрхIа хьажкIаш яхар вай юрта боахама боккхача лоархIамера торо я. Лаьттанцарча а хьайбай а боахама дерригa доакъош толамца дегIaдоаладара лард из хиларах тарра чIоаггIа дукхагIа ялат даккха деза вай цу торонца. Цунца цхьана хIара колхозеи совхозеи хьалкхее еза боахама карарча шера кхоачам хиллал хинна ца Iеш, климатически хала хьалаш эттача а тоъаргйолаш силос йолла йиш йола томараш тIехь хьажкIаш.

Дагалоаттаде деза Российски Федераце кхыча районашта дIaде кхоачамхургболаш хьажкIий дика гибридни фу кийчде Къилбаседа Кавказа колхозаши совхозаши декхарийла хилар а.

ХьажкIаш чIоаггIа хьувкъийтара хIара колхозеи совхозеи хIанзехьа а Iомабе беза хьажкIаш дика а дукха а кхее ховргдола нах, шерра юкъейоалае еза механизированни звенойи бригадийи балха опыт, хьажкIаш дIае дикагIа йола лаьттан участкаш къоастае еза, дика доал а деш кийчде деза лаьтта, кхашка моттигера удобренеш дукхагIа яхка еза, эггара чIоагIагIа хьийкъа ялат даргдола тайпа дIaде фу кийчде деза. ХьажкIаш дIайийнача хIара участке лаьтта кийчдара, культураш дIаера балхаш, ялат чуийца даллалца ду дерригa балхаш бахьан цхьа къаьстта бола нах бехктокхаме хургболаш гIулакх оттаде деза. ХIара колхозеи совхозеи хьажкIаш, хIаьта иштта кхыйола культураш чIоагIа хьувкъийта колхозникий, совхозий болхлой, специалистий материальни безам хургболаш хIама данза даргдац. Вай зонерча дукхача колхозашеи совхозашеи доккхача лаьтташка хьажкIаш хьа а хилалехьа моша гIад хьокхаш лелаю харцахьа порядок дIаяккха еза. Цу гIулакхо боахамашта а пачхьалкхенна а Iалaьмате доккха зе ду.

Бобови а, Iов йоаккха а, технически а культураш, эггара хьалха гидуаргаш, шекар доаккха свекла, хIаьта иштта баьца дaараш, сомаш, комсаш яхара хьакъехьа тIехьадусаш хилар хаьдда дIадоаккхаш дола гIулакхаш динза даргдац. Уж культураш чIоаггIа хьувкъаяра эша къаьстта дика хьалаш да вай, цу хьалех кхетамца пайда эцар вай декхар а да. **1961 шеррехь а гидуаргаши шекар доаккха свеклаи чIоаггIа хьувкъийта тIахьех оаха Къилбаседа Кавказа колхозхой, совхозий болхлой, специалисташ.** Из гIулакх дарца дизза дакъа лоацаргда вай мехка ганарий даьтеи шекари дукхагIа даккха аьнна оттадаь декхар кхоачашдеча.

Къилбаседа Кавказа районий йоккхий торонаш я дIахо йодача хана хий дехка лаьтта дукхагIа хилийта а телха эттача ханах тийша хIама доацаш ерригa культураш дукхагIа хьувкъийта а. Ялат, хьажкIаш, дуга, комсаш, кхыйола культураш дукхагIа йоахаргйолаш цу лаьттаех дика доал деш пайда эца беза вай. Ирригационни сооруженеш дика лоаттаяра хьокхаме порядок Iалашъе еза.

Новкъостий!

Къилбаседа Кавказа районаша йоккха моттиг лоац Российски Федераце дулх, шура, фуаш, тха даккхара а уж пачхьалкхенга дохкара а юкъе. Хьайбаех йоала продукташ чIоагIа дукхагIа яхара а уж пачхьалкхенга йохкара а хьайбаши коа тIара оалхазараши лоархIамболлаш дукхагIа дебаделга Iалащде деза. Эггара хьалха дебаде деза дахка доахан, царгара лоархIамболлаш дукхагIа яха еза шурий продукташ.

Дулх доаккхилга лакхдара **шерра пайда эца беза хьайбай боахаме эггара чехкагIа хьахула хьайбаш—хьакхарчи коа тIара оалхазараши хIара колхозеи совхозеи мамогга дукхагIа дебадар санна йолча Iалaьмате йоккхача торонах.**

Пачхьалкхенна дIалуш дола дерригa хьайбаш чIоаггIа дарста а долаш дIалургдолаш боккхача боарамца хьакхарчи коа тIара оалхазараши чуоттадаь дорстаде деза, доахани жаи доажадеш дорстаде деза. ДукхагIа а дарегIа а хьайбай продукци яккхара керттерча нана хьакхарчашца цхьана шерра пайда эца беза хьалхара яхкача хьакхарчех, дукха хьакхарч стан йоацаши лагерни хьисапеи кхоабилга вIaштIехьдаккха деза. Доахан дIa ца дехкаш леладелга шерра юкъедоаладе деза. Бизза пайда эца беза вай районий лоаман даьгIенех. Боабашкаш, котамаш, гIажаш, москалаш дукхагIа хьалкхеяри йорстаяри духьа коа тIара оалхазараш чIоаггIа дебаде хIара колхозеи совхозеи йолча торонех пайда эцаргбола гIулакхаш де деза. Из гIулакх де боарамбоаццаш дукха торонаш я вай, царех пайда эца беза.

Дукха деза новкъостий! Доал ца дари терко ца яри бахьан долаш дуккха жа довш дола, сий доаца гIулакх дIадаккханза даргдац вай. Из бахьан долаш Iалaьмате дукха тха, устагIан дулх дIадоал, колхозаштеи совхозаштеи доккха зе хул. Укх карарча шеррехь а пачхьалкхенга дикка дукхагIа дика, кIаьда тхаи устагIан дулхи дохка йиш хургйолаш дерригa жа лораде, уж чIоаггIа дебаде, царна тIера дукхагIа тха даккха йиш хургйола гIулакхаш де деза. Жа леладеча наьха къаьстта чIоагIа йоакхо е еза, мел эшаш дола хьалаш хилийта деза царна. Гаьнна дIaдига хьайбаш доажаду даьгIенаш йолча хIара боахама ха телха моттиг нийсъелча пайда эцаргболаш къоастаяь кхоачам хиллал доакъар хургдола моттиг хила еза.

Дулх, шура, фуаш, тха чIоаггIа дукхагIа даккхара эша Iалaьмате йоккхий торонаш вай колхозашкеи совхозашкеи хиларах къаьгта тешал деш опыт йола дукха Iалaьмате дика социалистически хьайбай боахама болхлой ба вай. Ераш да хаьдда дола хьокхамаш:

Краснодарски края Ейски хьакхий совхоза свинара нов. И. К. Штефаненкос дIадахача шера йорстаьй дийна йоллашехь эзача 3.692 центнер хула 4.046 хьакха. ТIакхетача хьакхий дулха центнерага цун дIадахар кердача ахчан 18 соми 93 кепиги. Ростовски областа Сальски района «Гигант» яхача ялатий совхоза свинараша нн. Г. Г. Никулинеи В. С. Тречубовеи йорста а яь, пачхьалкхенна дIаеннай 6.853 центнер хула 7.563 хьакха. ТIакхетача хIара центнерага 20 сом дIадахар. 7.900 центнер хьакхий дулх даккха а даьккха, пачхьалкхенна дIадала декхар тIайнйцад новатораша.

Ставропольски края «Коммунар» яхача совхоза свинаркаша нн. А. Д. Стригуновскаяс, А. А. Луневас, Л. А. Нагулинас 1959 шера йорста а яь, пачхьалкхенна дIаеннай юкъера лаьрхIача 90 килограмм хулаш йола 4.253 хьакха, хIаьта 1960 шера бригадираца нов. Н. Н. Алейниковца цхьана цар йорстаьй юккъера лаьрхIача 91 килограмм хулаш йола 8.979 хьакха. ТIакхеташ йолча центнерага дIадахар 37 сом.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Грозненски совхоза свинарка нов. М. А. Наумовас дIадахача шера йорста а яь, пачхьалкхенна дIаеннай 1.843 центнер хула 1.841 хьакха. ТIакхетача дулха центнерага дIадахар 31 соми 70 кепиги.

Адыгейски Автономни областа Майкопски района Сталина цIерахча колхоза доярка В. М. Пиданас дIадахача шера 16 етт лелабир, хIара Iаттагара 4.617 килограмм шура а яьккхар. Ставропольски края Предгорни района «Пролетарская воля» яхача колхоза доярка нов. П. Т. Кобеца шийга хиннача доаханах хIара Iаттагара—5.026; Карачаево-Черкесски Автономни областа Малокарачаевски района «Красные камни» яхача совхоза доярка Н. А. Юрченкос — 4.661; Нохч-ГIалгIай АССР-а «Красноармейский» совхоза доярка нов. М. М. Арсамиковас — 4.406; Ростовски областа Неклиновски района «Заветы Ильича» яхача колхоза доярка нов. З. Е. Базайченкос — 4.560; цу района «Россия» яхача колхоза доярка нов. К. Е. Чайкас — 5.070; Дагестански АССР-а Акушински района Жданова цIерахча колхоза доярка нов. Х. Багдановас—4.125 килограмм; Къилбаседа-ХIирий АССР-а «Коммунист» яхача совхоза доярка нов. Т. Т. Алборовас — 5.362; Кабардино-Балкарски АССР-а Баксански района Сталина цIерахча колхоза доярка нов. С. М. Паштовас — 5.148 килограмм шура яьккхай.

Ставропольски края Ипатовски района «Большевик» яхача совхоза жа Iуно Д. Т. Харечко хIара шера дукха тха доаккх жена тIера. 1960-ча шера юкъера лаьрхIача 8,2 килограмм тха даьккхад цо хIара устагIана тIера. «Советское руно» яхача совхоза жа Iуно А. М. Гиренко хIара устагIана тIера 9,3 килограмм тха даьккхад. Шин шера кхозза жа а дахкийташ хIара 100 жийво 433 Iаьхар баьб. Ростовски областа Дубровски района «Комиссаровский» яхача совхоза жа Iуно Т. И. Малиева доал деча хIара бIаь жийво шин шера 400 Iаьхар баьб, цу областерча «Сальский» яхача ялатий совхоза жа Iун М. П. Колота хIара бIаь жийво шин шера 380 Iаьхар а кхебаьб, хIаьта хIара шера цхьацца устагIана тIера 5,1 килограмм тха а даьккхад, Ростовски областа Ремонтненски района Ленина цIерахча колхозо хIара устагIана тIера 5,9 килограмм тха даьккхад. Кабардино-Балкарски АССР-а Прималкински ялатий совхоза жа Iуно нов. В. В. Кузнецова жа сихагIа дахкийта болх бе а волавенна, цо гIулакх деча хIара бIаь жийво шин шера 295 Iаьхар баьб, Дагестански АССР-а «Червленные буруны» яхача совхоза жа Iуно Д. Махсутова хIара устагIана тIера юккъера лаьрхIача 8,8 килограмм тха даьккхад. Нохч-ГIалгIай АССР Шелковской района жа леладеча совхоза 30 эзар устагIа лергача хIаранена тIера 6 килограмм тха даьккхад.

КIезига яц вай дукха оалхазарий дулх доаккха, фуаш гулду колхозаш, совхозаш, Iалaьмате дика оалхазараш леладераш.

Краснодарски края Каневски района колхозашеи совхозашеи хIара шера дуккха оалхазарий дулх а доаккх фуаш а гулду. 1960-ча шера цар 3414 тонн оалхазарий дулх даьккхад, цунца 2748 тонн боабашка дулх а долаш. ДIадийначa ялатий бIаь гектара лаьрхIача из хул 46,4 центнер. Пачхьалкхенга дехкад 3007 тонн оалхазарий дулх. Фуаш 16 миллионал совгIа гулдаьд. Цу района Калинина цIерахча колхоза звеньеваяс нов. В. И. Кутиловас 1960-ча шера ший звеноца 110 эзар боабашк хьал а кхеяь 137 тонн оалхазарий дулх даьккхад; «Заветы Ильича» яхача колхоза звеньеваяс нов. Л. А. Волковас 92,4 эзар боабашк хьал а кхеяь 130 тонн боабашка дулх даьккхад.

Ростовски областа Чертковски района «Ленинский путь» яхача колхоза йоккхагIча птичница нов. Т. Т. Сосновас 1960 шера ший бригадаца 6500 котамгара хIаранегара 205 фуъ гулдаьд; Сальски ялатий совхоза птичница нов. Н. Г. Бобрышевас — 185; Ставропольски края Предгорни района Ленина цIерахча колхоза птичница нов. В. А. Сафроновас — 190; цу края Курсаковски района «Октябрь» яхача колхоза птичница нов. А. Д. Гетманас — 210; Кабардино-Балкарски АССР-а Прохладненски района ПетровгIар цIерахча колхозо — 170; Нохч-ГIалгIай АССР-а Ермоловски совхоза птичница нов. Н. В. Олюнина 178 фуъ гулдаьд.

Дукха деза новкъостий! Цу дерригача масалаша бокъонца тешал ду хIара боахаме дулх, шура, тха даккхар, фуаш гулдар сихха лакхдара Iалaьмате доккхий кхоачамаш хилара.

Хьадувла говзалца, хьаькъалца бизза пайда эц вай цу кхоачамех. Вай кхетаду, хьайбашкара дукхагIа продукташ йоахилга, эггара хьалха дебаш латта доахан тайп-тайпарча доакъарийца кхоачамболлаш Iалащдарца дувзаденна долга. Къилбаседа Кавказерча хьалаша, моллагIча моттигерчул сихагIа из тIехьадаккха йиш йоаца доккха декхар кхоачашде торо хулийт. Хьалха латтарий опытах пайда а эцаш **йоккхийча моттигашка шозлагIа ка бола ялаташ чуийцача а шерра хьажкIаш дIаенза даргдац вай, дукхагIа е еза доакъарийна шекара свеклаш.**

Ялат даккхара санна къовсам лоаттабе беза доакъар кийчдара а.

Дукха деза новкъостий, Къилбаседа Кавказа юрта боахама къахьегамхой!

Шуга кхайк тхо, доттагIий, 1961-гIча шера Къилбаседа Кавказа лаьттанцарча а хьайбай а боахама дерригa доакъош чIоаггIа лакхдара де мел дезар дара шо чIоаггIа тIахьехаш. Кхоачашде деза декхараш вай массане а дика кхетаду. Юрта боахам чIоаггIа тоабар санна дола сийлахь доккха гIулакх толамца кхоачашдар вай кара да, из кхоачашхургда вай говзалца, хьинарца чIоаггIа къахьегарга хьежжа.

Оаха тIахьех Къилбаседа Кавказа берригa колхозникаш, совхозийи, РТС-ийи болхлой, специалисташ, Iилма болхлой, укх шеррехьа а ялат, шекар доаккха свекла, дулх, шура, гидуаргаш, тха, фуаш, кхыйола юрта боахама продукташ дукхагIа яха а, уж пачхьалкхенга йохка а, хIаьта иштта Советски Союза Коммунистически парте XXII-ча съезда сийлен къахьегама толамашца накъа даха а шерра социалистически ях йоаржаяра.

Шоай кхоачамий а тороний а лоархIам а баь, Къилбаседа Кавказа крайша, областаша, автономни республикаша ер социалистически декхараш тIайнйцад 1961-ча шера:

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 32 центнер ялат чуда, 350 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 60 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, хIаьта 50 эзар гектар долча лаьтта хьажкIий дикагIa дола гибридни фу кхеде, хIара гектара тIара силоса сийна гIад а тIехьа долча мошача хьажкIий 350 центнер чуя. Пачхьалкхенга 150 миллион пунт ялат дохка, вешта аьлча 1960-ча шера дехкачул 49 миллион пунт дукхагIа. ХьажкIаш йохкаргья 60 миллион пунт. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 16 центнер гидуаргаши 250 центнер шекара свеклаи чуя.

Дулх — 290 эзар тонн, шура — 735 эзар тонн, фуаш—355 миллион, тха — 4320 тонн пачхьалкхенга дохка. ДIадахача 1960-ча шерачул укх шера дукхагIа дохкаргда дулх 30 процент, шура — 14 процент, фуаш — 18 процент.

СТАВРОПОЛЬСКИ КРАЙ. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 16,6 центнер ялат даккха, 350 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 40 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, хIаьта 60 эзар гектар долча лаьтта хьажкIий дикагIa дола гибридни фу кхеде, хIара гектара тIара силоса сийна гIад а тIехьа долча мошача хьажкIий — 225 центнер чуя. Пачхьалкхенга 125 миллион пунт ялат дохка, вешта аьлча 1960-ча шера дехкачул 22,5 миллион пунт дукхагIа, хьажкIаш 50 миллион пунт йохка. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача гидуаргаш 10 центнер, шекара свекла 205 центнер чуя. Дулх — 180 эзар тонн, шура — 380 эзар тонн, фуаш — 325 миллион, тха — 29400 тонн пачхьалкхенга дохка. 1960-ча шерачул укх шера дукхагIа дохкаргда дулх — 37 процент, шура — 16 процент, фуаш — 12 процент, тха — 11 процент.

РОСТОВСКИ ОБЛАСТЬ. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 18 центнер ялат даккха, 300 эзар гектар долча лаьтта хIара гектара тIара 35—40 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, хIаьта 50 эзар гектар долча лаьтта хьажкIий фу кхеде, хIара гектара тIара силоса сийна гIад а тIехьа йолча мошача хьажкIий 200—250 центнер чуя. Пачхьалкхенга 140 миллион пунт ялат дохка, вешта аьлча 1960-ча шера дехкачул 37 миллион пунт дукхагIа, хьажкIаш йохкаргья 40 миллион пунт. Юкъера лаьрхIача ерригача областа хIара гектара тIа 10—12 центнер гидуаргаш хьувкъае.

Дулх — 235 эзар тонн, шура — 625 эзар тонн, фуаш — 330 миллион, тха — 17000 тонн пачхьалкхенга дохка. 1960-ча шерачул укх шера дукхагIа дохкаргда дулх 24 процент, шура — 20 процент, фуаш — 16 процент, тха —12 процент.

ДАГЕСТАНСКИ АССР. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 12,5 центнер ялат даккха, 50 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 20—25 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, хIара гектара тIара силоса сийна гIад а тIехьа йолча мошача хьажкIий 200—250 центнер чуя. Пачхьалкхенга 4,5 миллион пунт ялат дохка, цунца 1,0 миллион пунт хьажкIаш а йолаш. Дулх — 36 эзар тонн, шура — 56 эзар тонн, фуаш—13 миллион, тха — 7450 тонн пачхьалкхенга дохка.

КАБАРДИНО-БАЛКАРСКИ АССР. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 26 центнер ялат даккха. 40 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара—60 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, хIаьта 5 эзар гектар долча лаьтта хьажкIий дикагIа дола гибридни фу кхеде, хIара гектара тIара силоса сийна гIад а тIехьа йолча мошача хьажкIий — 500 центнер чуя. Пачхьалкхенга 8,2 миллион пунт ялат дохка, вешта аьлча 1960-ча шера дехкачул 26 процент дукхагIа, хьажкIаш йохкаргья 4,0 миллион пунт. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 12 центнер гидуаргаш чуя. Дулх — 18 эзар тонн, шура — 65 эзар тонн, фуаш — 32 миллион, тха — 1200 тонн пачхьалкхенга дохка. 1960-ча шера дехкачул дукхагIа дохкаргда: дулх — 23 процент, шура — 22 процент, фуаш — 18 процент, тха — 9 процент.

КЪИЛБАСЕДА-ХIИРИЙ АССР. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 33 центнер ялат даккха; 42 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 50 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, силоса лаьрхIа сийна гIад а тIехьа йола моша хьажкIаш — 500 центнер хIара гектара тIара чуя. Пачхьалкхенга 6 миллион пунт ялат дохка, цунца 3 миллион пунт хьажкIаш а йолаш. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIа 13 центнер гидуаргаши 250 центнер шекара свеклаи хьувкъае. Дулх — 15 эзар тонн, шура — 39 эзар тонн, фуаш — 16 миллион, тха — 675 тонн пачхьалкхенга дохка. 1960-ча шерачул укх шера дукхагIа дохкаргда: ялат 50 процент, дулх — 25 процент, шура — 22 процент, фуаш — 23 процент.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 18,7 центнер ялат даккха, 45 эзар гектар долча лаьттара хIара гектара тIара 45 центнер дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш чуя, силоса лаьрхIа сийна гIад тIехьа йола моша хьажкIаш — 300 центнер хIара гектара тIара чуя. Пачхьалкхенга 7,5 миллион пунт ялат дохка, цунца 3,8 миллион пунт хьажкIаш а йолаш. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 11,5 центнер гидуаргаши, 200 центнер шекара свеклаи хьувкъае. Дулх — 20 эзар тонн, шура — 61 эзар тонн, фуаш — 27 миллион, тха — 2750 тонн пачхьалкхенга дохка. 1960-ча шерачул дукхагIа дохка: дулх 27 процент, шура — 15 процент, фуаш — 17 процент.

Дукха деза новкъостий! Коммунистически партенеи Никита Сергеевич Хрущев хьалха латтача цун Ленински Центральни Комитетаи гонахьа кхотаденна советски халкъ бIубенна йизза коммунизм котъяларга додаш латт.

Даькъала хийла вай хьамсара Коммунистически партии цун денал дола штаб — Ленински Центральни Комитети!

Даькъала хилда коммунизм хьалъеш доалла сийлахь-доккха советски халкъ!

Доазол дехьара

Советски правительства Итале правительствага яь заявлени

Италера СССР посол С. П. Козырев укх деношка Итале кхыча мехкашцарча гIулакхий министр А. Сеньи волча ваха хиннав, хIьата Советски правительства тIадиллара цунга заявлени яьй цо Сардания яхача острова тIа малхбузенгермански эскараш лоаттаде тIема база яларца а, хIьата иштта цу островерча ракетни полигоне эскараш Iомаде Малхбузен Германена мукъа баларца а дувзаденна.

Малхбузен Германе тIема низашта итальянски территоре тIема базаш ехийтарца, йоах Советски правительства заявлене тIа, цхьаькха а кхераме гIулакх ду Итале правительства, цу тайппара малхбузенгермански реваншистий тIема низаш юхаметтаоттадара новкъостал а деш.

Итале правительствана из гIулакх белгал а доаккхаш, йоах заявлене тIа, Советски правительствана ловш цхьа хIама да — дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбара тIадерзадаь паччахьалкхенаша леладеча гIулакхашта духьале ца хилийтара новкъостал делгеи Советски правительства чIоагIа лоархIам беш дола советски-итальянски гIулакхаш тоаделгеи.

А. Сеньи аьлар, яьча заявлене чулоацам итальянски правительствага дIахойтаргба ше, аьнна.

(ТАСС).

ИКП чуйолча цIеношка фашисташ чугIортар

РИМ, 5 февраль. (ТАСС). Селхан Итальянски коммунистически парте Центральни Комитет чуйолча цIеношка чугIертаб дуккха фашисташ. Эггара аьттехьарча кагирхой организацей лидераша кулгалдеш вола 400 гаргга саг вар ИКП ЦК чуйолча цIеношка чуводдача гулвенна. Цу чу чулелха гIертар хулиганаш, цхьабакъда, болхлой хано тIехьашка кхайсар уж. ТIаккха лохерча этажа корех тIой чудетта болабелар уж, хIьата цул тIехьагIа вIашагIъийна лелха доагам чу а долаш йола ши шуша чуккхессар цар. Цунах яьнна цIераш сихха йоайир.

ЛаьрххIа болхлой юкъелелхар бахьан долаш, чугIийртараш байдар хIьата хьалхагIа иддараш цар кулгалхой бар. Цу ханна цига тIаккхаьчача полице ши саг лаьцар.

Монополеш тIагIерт

ПАРИЖ, 5 февраль. (ТАСС). Болхлой класс кхычарца йистача а бокъонца а къийялара хьакъехьа яха ФКП ЦК генеральни секретара Мориса Тореза язъяь статьяш экономиста Анри Клода деша хьалхе а язъеш керда арайоалаш я. КIиранна цкъазза арадувлача «Фанс нувель» тIа кепа техача деша хьалхен тIара схьайицача цхьацдайолча моттигаш тIа йоах, 1957 шу дIадаьнначул тIехьатIа хиннача хувцамаша (1955 шера денз 1957 шерга кхаччалца арайийннай статьяш) дизза бакъду болхлой класс кхычарца йистача а бокъонца а къийялара хьакъехьа яха марксистски закон мишта хул Iомадеш ше волча хана бокъонца Франце долаш долча хьалага хьежжа нов. Тореза даь соцамаш.

А. Клода белгалду, 1958—1960 шерашка парламента бокъонаш кIезитъяларахи цаI да волаш дола Iаьдал Франце оттарахи пайда а ийца, боарамах дола болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш лохдайта вIаштIехьдаьлар Французски буржуазе, яхаш. Национальни собране финансови комиссе даннеша яхачох, 1957 шера 1 июлера денз 1959 шера 1 апреле кхаччалца 12 процент лохбеннаб хIамаш ийяра бола Парижерча болхлойи гIулакхерча наьхеи низ.

Вахара боарам правительства лохбарахи дуккха льготаш, пособеш дIаяхарахи забастовкаш ярца жоп делар Французски болхлой классо. Къаьстта йоккха хилар уж забастовкаш 1959—1960 шерашка. Цу тайппара алапеш кIезиг-дукха лакхдайта аьттув баьлар къахьегамхой. Берригача къахьегама конференце даннеш тIа а дегIа, А. Клода белгалду, хIьата а хIамаш ийяра бола низ 1957 шераца нийсбича 1960 шера июль бетта 6,5 процент лохбеннаб, къахьегама овсарле 6—7 процент лакхъенна йоллашехьа а, яхаш.

А. Клода дагадохийт, укх тIеххьарча шерашка Франце налогаш лакхъенна хилар. Масала, Национальни собране финансови комиссе даннех 1955 шерагара денз 1961 шерага кхаччалца 105 процент лакхъеннай мехкара налогаш, къаман валови продукт 77,4 процент мара лакхъенна йоацашехьа а.

Къаьстта дукхагIа хиннай кагий налогаш. 1961 шера бюджете хьачуйоагIача ерригача налогех 66,1 процент дIалоац цар.

ВогIа хиннад французски къахьегамхой чуIеча цIеношкара хьалаш а. Ах миллион бола дезал «ВIалла сатоха йиш йоацаш готта боахк» Франце, хIьата духхьал Парижерча цхьан районе сихха дIаяханза яргIйоацаш 220 эзар торинг а я нах бахаш, яхаш «Антреприз» яхача журнало кепа тоха йоазош доаладу А. Клода.

Болхлой класс къийеннай монополеша паччахьалкхенга гIолла мехка экономически вахара тIалоаттабу тIахьожам чIоагIбалар бахьан долаш, йоах А. Клода.

Укх тIеххьарча кхаь шера бокъонца йола къел тIаккхаьчай, яхаш язду А. Клода, хадданза тIема расходаш совъювлар бахьан долаш. 1958 шера 13.260 миллион керда франк яр тIема расходаш, хIьата 1961 шера бюджетах оттаяьй уж 16.818 миллион керда франк.

Французски болхлой класс къийялара хьакъехьарча даннеша хьакьокх, яхаш язду цо тIеххьара, укх тIеххьарча шерашка монополеша шийна качделлача дукъа духьала лоаттабу къовсам цун гаргагIарча декхарех хила безаш хилар: цхьа саг да волча Iаьдала духьала, монополеша деча доалах мукъа йолча демократена тIехьа, Алжирера тIом соцара тIехьа лоаттабу къовсам.

Кхоачашде лерхIаш гаьнагIа латт хилар да къаьст-къаьстача нах йолча гIойленна а йоацаш, бокъонца ерригача общества эшача гIулакхашка латташ йола экономика хургйолаш йола социалистически общество хьал а яь, саго сага эксплуатаци елга дIадаккхар.

Лаосера тIом

ПЕКИН, 6 февраль. (ТАСС). Синьхуа яхача агентства хоам бу «Патет-Лао оаз» яхача радиога гIолла, Луан-Прабан яхача провинцерча Сала-Фухуна къулбехьарча а къилбаседехьарча а районашкара Лаоса правительственни эскараши Патет-Лао эскараши мятежникашта духьалъэтта латт, яхаш.

Хоама тIа йоах, Сала-Фухуна тIалаташ болча мятежникий ши колонна хьалхагIа мо мара шоайла вIаши бувзам боацаш я хIанз а. Цу тайппара, Сала-Фухуна дIалаьцай яха Бун Ума—Фуми Носавана арадоаха хабараш шоаш мадарра харц да.

ЭСТОНСКИ ССР. Таллине Ленина цIерахча бульварерча кердача цIеношка хьайийлай республике эггара хьалхара «Технически медицински книжка» яха специализированни тика. Керда хьайийлача тика чу книжкаш долча партIатта дIатIабаха а шоашта дезаш дола литература хьахаржа а йиш я книжкаш дешарий.

Сурта тIа: «Технически медицински книжка» яхача кердача тика чу.

Э. НОРМАНА сурт.

ТАСС фотохроника.

Тоабе беза комсомольски организаце болх

Боккха боахам ба «Наурский» совхоза бар. Дика къахьегаш кагирхой ба цига, хIьата уж коммунистически уйлаш а йолаш кхалкхебара, художественни самодеятельность вIашагIйоллара, спортивни болх дика вIаштIехьбаккхара мел эша торонаш а я цига. Цхьабакъда, уж гIулакхаш дика вIаштIехьадаьхадац. Цудухьа, сайрийна баха моттиг йоацаш, шоай мукъа ха мишта дIахьоргья ца ховш хул кагирхой.

Уж гIулакхаш дика хьахьокх укх масалаша. Совхоза кхалнаьха совета председатела нов. Курушновас йоах:

— Газеташ дешача хана дог гIоздоаккх семилетка гIишлош еча советски кагирхоша дика къахьегарах, общественни вахаре шерра дакъа лацарах. Цудухьа халахетт сона тха совхоза комсомольцаш цар санна цу доккхача вахаре дакъа ца лацарах. Комитета секретарь Гарбут Владимир керте латтача комсомольски организаце цхьаккха а бувзам лелабац совхоза кагирхошца. Сайрийна клубе дIачувахача бIаргаго йиш я кийнаш тIатохкаш, гIаьленаш увзаш лела кагирхой. Нагахьа санна вокххагIа волча саго шоашка хIама аьлча раьза а хилац уж.

Комсомольски организаце цхьаккха а болх бац ала йиш я. ВЛКСМ комитета планаш форманна увттаю, хIьата собранеш наггахьа мара хилац, де лаьрхIараш кхоачаш ца деш дус, дукхагIа бола комсомольцаш цхьаккха а порученеш йоацаш ба.

Дика вIашагIбеллабац кагирхошта юкъе политико-массовии культурно-кхетамеи болх, цу балха юкъе хайра дакъа лацац комсомольцаша.

— Бий-теш комсомольцашта юкъе агитатораш? — аьнна хьаттар оаха комитета секретарага нов. Гарбутага.

— Ба, — аьлар цо.

— Цхьанне цIи алал тхога, аьлча дала жоп доацаш висар из.

Шоай ханнахьа дIателац комсомольцаша членски взносаш а. ДIадахача шера тIехьарча бетташкара членски взносаш хIанз а дIа ца луш дукха комсомольцаш ба, масала, Кузнецова, Селивантьева, иштта кхыбараша а ялх бетта членски взносаш дIаеннаяц.

ВЛКСМ уставо хIара комсомолец декхарийла ву ший идейно-теоретически боарам лакхбе, марксизма-ленинизма лардаш Iомае. Цхьабакъда, уж гIулакхаш кхоачашдеш бац комсомольцаш. Керда шу тIаккхоачаш хьайийла кружокаш хIанз а болх беш яц, хIьата дукхагIа бола комсомольцаш (совхозе верригаш а бIаь саг ва) цхьаккха а тайпара дешар Iомадеш бац.

Совхозе болх беш я кагирхоша сайрийна деша школа. Цу гIулакхата хьожаш а яц комсомола комитет. Дешара керда шу дIадолалуш цу школе деша безам болаш дIаязвенна 50 саг вар, хIьата царех хIанз цу школе деша ухаш пхи саг мара вац.

ДикагIа бола кагирхой хьа з ийбеш шеръе йиш йолаш я совхоза комсомольски организаци. Цхьабакъда, кагирхошта юкъе кхетама болх дика вIашагIбелла ца хиларах ах шера цхьаккха а саг дIайийцавац.

Ца дувцаш дита йиш яц укх тайпара хIама а. ДIадахача шера вай республике гаьнаш дIайогIара месячник дIакхайкадаьдар. ВЛКСМ комитета цу гIулакха терко ца ярах цхьаккха а га дIаегIаяц комсомольцаша. Иштта во латт металлолом гулъяра гIулакх а. Совхозерча школа-интерната дешархоша гулъяьр мара металлолом гулъяьяц отделене цхьанна а комсомольски организаце.

Комсомольций низаца дика вIашагIболла йиш я совхоза клуба болх. Производственни участкай болх дикка вIаштIехьбаккха йиш яр комсомольций низаца. Цхьабакъда, цига а хIама дац цар.

Нов. Коростов секретарь волча партийни организаце цхьаккха а новкъостал дац комсомольски организацена. КIезига новкъостал ду къоначa секретара комсомола райкома а.

Р. БОГДАНОВ.

Пайдане балхаш ду пионераша

«Семилетка спутник» яха цIи яккхара къовсам лоаттабеш я Грознера № 2 йолча школера пионерски дружина. ХIара классера дешархой школе хьалхара моттигаш яхара къахьегаш ба. Хьалхара моттиг яьккхача класса седкъа тел.

Цу тайпара цIи лелаю хIанз школерча 8-ча «Б» классо. Дика дакъа лоац цу классерча дешархоша дружинас шоашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча, цул совгIа цхьаккха дешархо вац классе во дешаш.

Пионерски двухлетка чакхйоалаш 120 тонн металлолом гул а яь дIаяла лаьрхIад дешархоша. ХIаьта Москва—Баку яхача автострада йистошка гIолла хIаране цхьацца га кхее а лаьрхIад.

Дика лелабу школа пионераша вай республикерча школашта лаьрхIа художественни литература гулдара болх. Иштта Шалински районерча № 1 йолча юкъерча школана художественни литература гулдеш ба хIанз пионераш. Дукха ха йоаццаш цу школера пионервожатеш Хакиев Махьмуди Шаповалова Ольгеи баьхка хиннаб № 2 йолча школе. Шин школа юкъера доттагIал леладергдолаш а моллагIча гIулакхе вIаши новкъостал дергдолаш а чIоагIдир цар цига. Укх гарггарча хана Грознерча № 2 йолча школа пионераша лаьрхIад Шалински школе баха.

ЧIоагIа дог раьза долаш берий бешамашка шефство лелаю дешархоша. Цхьа ди дIадодац воспитателашта новкъостала уж берий бешамашка ца болхаш.

Из болх къаьстта дика лелабу школа 5-ча «А» классерча дешархоша Литвинова Таняси Детисова Ленаси.

Ужжамо масалаш дукха доаладе йиш я. ХIара пионеро шийна тIабилла болх дика чакхбоаккх.

Сурта тIа: 5-ча «А» класса дешархой Т. Литвиноваи Л. Детисоваи бераштa стихотворени ешаш ба.

Р. САЯНЦ,
пединститута студент.

Дешара шу дика чакхдоаккхаргда

Укх шера дукха кагирхойи мехкарийи дешаш ба Грознерча № 1 йолча къоначa болхлой школе. Уж ба заводашка, фабрикашка, гIишлош еча, иштта кхыча моттигашка къахьегаш бола къона производственникаш. Дешар дикагIа кхетадергдолча тайпара тоабаьб цу школера болх. Цига сменни классаш вIашагIйохкар бахьан долаш производстве тайп-тайпарча сменах балхаш деча кагирхошка дешийта вIаштIехьдоал. Ялх-ворхI сахьата производстве болх баьчул тIехьагIа урокаш а Iомаяь деша аха атта вIаштIехьдалацар кагирхой. Цу гIулакхо дешара дукха новкъарленаш хулийтар. Масала, цхьабола дешархой занятешка тIехьабувлар, урокаш Iомае кхоабацар. Цудухьа кагирхоша толамца дешар дIахьоргдолаш дукха гIулакхаш вIаштIехьдаьхад школе укх тIеххьарча хана. ХIара кIирах шозза консультацеш ю цига тайп-тайпарча предметех. Хьехархошеи дикагIа дешаш болча кагирхошеи новкъостал а деш Iомаеш йола материал кхетаю дешархоша, цул совгIа юха а шаьрду хьалха дийша хиннар. Дешархошта боккха пайда боалаш йола консультацеш ю химе хьехархочо А. Строгановас, математика хьехача Н. Дерябинас, истори хьехача В. Королева.

Дешара кхоалагIа четверть дикача хьокхамца дешархошка чакхъяккхийтара чIоагIа къахьега лаьрхIад хьехархоша, йоах школа директора нов. Кацмана.

Дика дешаш ба школера кагирхойи мехкарийи.

М. ОСМИЕВ.

Сомий бешамаш дика хьувкъийтаргья

Укх шера сомий бешамаш дика хьувкъийтара чуийнна къахьегаш ба Сунженски района Ленина цIерахча колхоза сомий бешамаш лелаераш. БIаьсти хьатIаотталехьа сомий гаьнаш тийда, царна хий теха, иштта кхыдола балхаш даь бала лерхI цар. Из берригa болх дика лелабу А. Колода керте латтача бригада.

ХIанзале ерригa гаьнаш йиIа боалаш латт бригада членаш. ЙоагIача тайпара гаьнаш йоIилта бехктокхамера болх ба. Гаьнашта иза тохача хана а сомий хьувкъам дика хилийтара а дукха новкъарлеш хургья, нагахьа санна опыт йоацача болхлоша уж йиIача. Цудухьа цу гIулакха йоакхо е тIадилладика опыт йолча сомий бешамаш лелаерашта Ф. Калобирданаи А. Мазановайнеи.

Сомий гаьнашта юкъера латта аьха баьннаб колхоза механизатораш. Цар тоадаьд 75 гектара тIаргча бешамий латта. Из болх беча къаьстта дика къахьийгад механизатораша Д. Дениева, Ю. Муслимова. Массайолча хана дийнахьара заданеш 140—150 процент кхоачашъяьй цар. Царел дукха тIехьа ца бусаш болх дика беш хьабоагIа А. Дородный, А. Долинский.

Семилетка кхоалагIча шера хьувкъам дика хилийтара шоашта могар де лерхI Ленина цIерахча колхоза сомий бешамаш лелаераша.

Я. КАГИРОВ.

Хьалхара котало

Грозненски волейболисташ («Спартак» яха команда) укх шера эггара хьалха ловз «А» классе чуйоагIача командашта юкъе Советски Союзе хьалхара моттиг яккхара. Цудухьа волейболах ловзар дукха дезача грозненцаша чIоагIа сатувсар цар эггара хьалхарча ловзарга хьажа гIерташ. «А» классе чуйоагIача командашта юкъе грозненски волейболистий низ а говзал а ха безам бар цар.

Укх деношка Грозне лейзар Ленинградереи Грознереи спартаковцаш («А» класс). Из дар вай команда эггара хьалхара ловзар. Саг чухошарг-воацаш хьалйиза яр «Динамо» спортзал. Кхыметтел кораш а арахьара къайладаьхадар чухьежача наха.

Дуккхача хана денз Советски Союзе хьалхара моттиг яккхара «А» классе ловзаш хьайоагIа ленинградски «Спартак». Шозза (1937-чеи 1957-чеи шерашка) Советски Союза чемпион а хиннай из. Вай мехка а ерригача дунен тIа а цIи хеза ба цу команда цхьабола членаш. Масала, спорта мастер Ю. Арошидзе. Соахка ерригдунен чемпиона цIи яьккхача Советски Союза сборни волейбольни команда член ва из.

Дика ловзаш хьайоагIа грозненски «Спартак» а. Российски Федераце чемпиона цIи яьккхай цо массехказа. ХIаьта соахка «А» классе ловза бокъо а яьккхай.

Ловзар дIадолалушше а хьалха баьлар грозненски спартаковцаш. Счет 4 : 1 хилар. Бакъда, дукха ха ялалехьа ленинградцаш тIехьа а кхийна хьалхабаьлар. Хьалхарча парте счет 10 : 7 хилар, уж кот а болаш. ТIаккха юха а говза, майра ловза болабелар грозненцаш. Уж котбаьлар хьалхарча партех счет 15 : 11 а йолаш.

ШоллагIа парти дIаяьккхар ленинградцаша (15 : 11). Бакъдар аьлча, кхы котбала-м маганзар царна. КхоалагIеи йиълагIеи партеш хьа а яьха, счет 3 : 1 а йолаш котъяьлар грозненски «Спартак». Из дар укх сезонах а «А» классе а цун эггара хьалхара ловзар. МоллагIча командаца ше ловзаргйолга хьахьекхар цо, нагахьа санна барт-цхьоагIо йолаш хуле. Къаьстта дика лейзар Р. Исмагилов, В. Иванов, Ю. Булатов, В. Смирнов.

15-ча феврале грозненски «Спартак» ловзаргья бакински СКИФ-ца.

М. ЭЛЬМУРЗИЕВ.

ТЕАТР

Ка яйла шун, дукха деза доттагIий!

Дика чакхъювл Къилбаседа-ХIирий театральни коллективаша Грозне увттаю спектаклаш. «БIаьстан илли» яха Х. Плиева спектакль хIирий меттала оттайир, бакъда кхыча меттала ца яьккхача а кхеталуш, селла дика чакхъяьлар из. Къахьегам хестабаь ца Iеш, Октябрьски революце коммунизма сийрдача новкъа даьккхача, социалистически культура лакхаленашка кхаьчача хIирий халкъа гIозача иллех тара чакхъяьлар «БIаьстан илли» яха спектакль.

«БIаьстан илле» сюжет башха чоалхане яц. ЦIи хезача дояркана Софьяна Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи лу. Юртарча наха ловцаш доах цунна. Софьяна везаш вола лоалахо Хундаг вус из йолча ца воагIаш. ХIанз Софья шийцара хийра ягIья, аьнна, хетт цунна, цхьабакъда, йоIа из хьалхагIа санна веза. Шийна из везилга дIаала карагIа-м далац цунна. Цу гIулакхах лайда эца хьож цIи хезза нускал доаладе безам болаш вола дердайна лела Майрам. Из хьалхьеву цунна зоахалол дувцаш йолча маькарча Салфетка. СовгIаташ деннача наха юкъе ше йоацилга хайча эгIаз а яха, фермера болх дIа а кхесса, аьттув болча метте маьре яха хьовз доярка СафиIат. Шийца деша яьгIача Софьяй иштта аьттув балар новкъа а хинна, цунна йолча футтаройна, Хундага ше езаялийта хьовз СафиIат. Хьахьокхача наьха хьашташ вIаши къовсалу.

Хундага Софьярга зоахалола бахийта нах СафиIатарга нийслу, хIаьта Майрама, Социалистически Къахьегама Турпал цох а хетаяле, СафиIат йодаю.

Геттар дика, бIарахьежараш чIоагIа тешабеш ловзаю Софьяй роль Къилбаседа-ХIирий АССР заслуженни артистка йолча Т. Тогаевас. БIаргавайначоа вицлургвоацаш говза ловзаю Хундага роль Къилбаседа-ХIирий АССР заслуженни артиста А. Гацоева.

«БIаьстан илли» яхача спектакла дикал я цу тIара долла хIама а цхьатарра нийса, товргдолча бесса вIаштIехьдаьккха хиларца. Укхаза дика а хIара ше-ший тайпара а ловз берригa артисташ — М. Котолиева (Садина), Ф. Суванов (Казбек), Н. Кокоева (СафиIат), З. Калманова (Афасса), А. Хасиева (Салфетка), иштта кхыбараш а.

Геттара дика оттаяьй спектакль режиссераша Г. Хутаевеи У. Дарчиясы, музыка дика вIаштIехьъяьккхай Г. Пицхелаури дирижер волча оркестро, халхараш тIехдаьнна дика оттадаьд Кабардино-Балкарски АССР халкъа артист а РСФСР заслуженни артист а волча А. Корена, декораци дика кийчъяьй художника А. Кривошейна.

Сцена тIа гуш хинна ерригa вIашдухьленаш эша а яь, спектакль чакхйоаллача хана, Софьяси Хундагеи шоайла вIаши дезаш хилар дIахьа аьлча, ший гIалат кхета а даь, СафиIат доттагIий болча ферме балха юха а еча чIоагIа тIоараш тох хьажа баьхка зале багIача наха. Алхха хIирий автораша Х. Плиева, Г. Хутаева, Р. Хубецовай оперетта дика хилара хинна Iац нах селла раьза хилар. Геттара дика из спектакль ловзаяьча театра ерригача коллективана доагIаш да раьза хинна наха детта тIоараш.

Толамца чакхъяьлар «Кетои Котэи» яха Н. Долидзе беламе опера а.

Вай ханарча эггара дикагIа болча артистех вола СССР халкъа артист Владимир Тхапсаев керттера роль ловзаеш а волаш оттаергйола «Отелло» сихагIа хьахьокхарга сатувсаш ба хIанз зрителаш.

Къилбаседа-ХIирий творчески коллективай гастролаш вайцига дIайолаенна дукха ха яц, цхьабакъда, хIанзэхьа а къаьга гуш да, хIирий вайцига а вай хIирашкахь а ухаш, шин республика театраша вIаши еча гастролаша, шо-шоай творчество вIаши йовзийта ца Iеш, къамашта юкъера доттагIал чIоагIделга, цо кхы цIаькха а хьахьокх ленински къамий политикех доала беркат.

Укх деношка вайцига кхоачаргйолаш я Къилбаседа-ХIирий симфонически оркестри иллеи халхареи ансамблы.

Нохч-ГIалгIайчен халкъаша раьза хиннеи безамеи тIаэц дукха беза хьаший.

Ал. АГАТОВ.

Дика спортсменаш хьалкхебу

Тха училище чIоагIа теркам тIабохийт спорта. Физически культураи спортеи болх вIашагIбеллаб преподавателa Селимов Умара кулгалдеча физкультурни совето.

Спорт дика йовзаш ва нов. Селимов. Физически кхетама Ленинградски техникуме деша вагIача хана боксер-разрядник а волаш, соревнованешка дакъа лоацаш хулар из. Училище цо кулгалду спортивни секцеш дика болх беш я.

Тха училища дешархой хIанз 12 даькъах йолча спартакиаде дакъа лоацаш ба. Волейболах ловзаш хиннача соревноване дакъа лоацаш хиннав 120 дешархо. Къаьстта дика ловзаш хилар 5, 16, 20, 18 группашкара дешархой. 12 саг училища сборни команда юкъе вахав. Дика ловзарца белгалбаьлар дешархой Суруджан, Осканов, Сейнароев, Качалов, Хакимов, Давыденко, дуккха кхыбараш а.

Ала дезаш да училище йистеяьккхачул тIехьагIа а спорте дакъа лоацаш дешархой хулилга. Иштта училище йистеяьккха хинна Кантаев училища спортивни вахаре шерра дакъа лоацаш ва. Спорте дакъа лацарах классически къовсамах III-гIа разряд, хIаьта вольни къовсамах II разряд яьккхар цо.

Нов. Кантаев хIанз Дуба-Юртовски юкъерча школе дешара мастерской заведующи ва, школьни спортивни секце тренер волаш болх бу цо. Цул совгIа, физически культура техникуме заочно дешаш а ва из. Йицлац цунна ше деша ваьгIа училище. Цига вай хул из каст-каста, хIаьта шийна ца ховр хетташ, кердадар лохаш а хул.

Цу тайпара выпускникаш дукха ба. Царех ва хIанз химически заводе токарь вола М. Бикаев а. Спортсмена разрядник ва из.

В. ИВАНОВ,
РУ-3 директора заместитель.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

457,3; 4.45; 4.34 метр йолча волнаш тIа:

9-ча феврале: 6.35 — юрта боахама болхлошта передача (гIалгIай меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.15 — Советски Союзереи доазол дехьареи хоамаш (нохчий меттала); 8.25 — «Даьхенахи, машарахи, доттагIалахи» — концерт; 8.45 — «Сердало» газета обзор; 17.00 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.10 — кагирхошта передача (гIалгIай меттала); 17.30—керда хоамаш (нохчий меттала); 17.45 — «Тха маякаш тIа бода никъ» — передача (эрсий меттала); 18.00 — керда хоамаш (эрсий меттала); 18.16 — «Дийшараш — производстве» — передача (нохчий меттала); 18.30 — берий иллеши, халхара ашараши;

4.45; 4,34 метр йолча волнаш тIа: 9.00 — «Сен-Санс» — концерт; 9.31—«Волшебника дешархо» яхача спектакла монтаж; 10.27 — Горьковски консерваторе дешархой концерт; 19.00 — «Хирургия», «Предложение», «Хороший конец» — Чехова дувцараш (нохчий меттала).

4.45; 4,34; метр йолча волнаш тIа:

10-ча феврале: 6.35 — «ССКП ЦК Пленума решенеш кхоачашъю» — передача (эрсий меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.30 — Речменске производстве денеш; 8.50 — Советски Союзереи доазол дехьареи хоамаш (гIалгIай меттала); 17.00 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.10 — беседа (гIалгIай меттала); 17.30 — керда хоамаш (нохчий меттала); 17.45 — «РадиоладувгIархой письмоех» — передача эрсий меттала).

4.45; 4,34; метр йолча волнаш тIа: 9.00 — Московский камерни оркестра концерт; 9.36 —«Комендант Пушкин» — радиопостановка; 10.29 — «Гаьна я къоналла» — Шапорин; 19.00 — эрсий ашарех оттаяь пьеса; 19.21 — «Сатоссаш» яха Базоркина пьеса; 20.02 — Тамаш — оркестра сюита; 21.47 — художественни самодеятельноста концерт.

11-ча феврале: 6.35 — юрта боахама болхлошта передача (нохчий меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.15 — пионераштеи школьникаштеи передача (нохчий меттала); 8.30 — концерт; 8.45 — «Тха микрофона хьалхашка...» — передача (гIалгIай меттала); 16.30 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.40 — Литературни передача(гIалгIай меттала); 16.55 — ашарий антракт; 17.00 керда хоамаш (эрсий меттала); 17.15 — радиоладувгIархой заявкех концерт; 17.45 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.00—яхача замах юхедиса зуламе гIулакхаш дIадоахаргда вай» — передача (нохчий меттала); 18.30 — концерт.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал — **«9 даьлча дIайода самолет».**

Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — **«Маьлха атагIара серенада».**

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — **«Маьлха атагIара серенада».**

Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 3 — **«Маьлха атагIара серенада».**

Долалу: 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 8.15, 10.15.

«Родина» яхача кинотеатре

«Маьлха атагIара серенада».

Долалу: 9, 10.50, 12.40, 2.30, 4.20, 6.10, 8, 9.45.

РЕДАКЦГ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахарен, экономикан, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.
1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3. Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.
СФ02027
Заказ № 992